

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Polská zahraniční armáda generála Anderse
Daniel Kalhous

Bakalářská práce

2019

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 11. února 2019

Daniel Kalhous

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Michalu Térovi, Ph.D., za jeho ochotný přístup, odborné vedení a cenné rady při zpracování práce. Děkuji také Mgr. Gabriele Marii Gańczarczyk, Ph.D., za pomoc při zařizování výměnných pobytů v Polsku, kde jsem měl možnost si obstarat část materiálů k bakalářské práci. V neposlední řadě bych rád poděkoval své rodině, která mě při psaní práce vždy podporovala.

Anotace

Tato práce pojednává o fungování polské zahraniční armády v době druhé světové války. Popisuje podrobnosti od jejího vzniku až po poválečnou demobilizaci. Zaměřuje se na osobnost generála Anderse. Napadení Sovětského svazu Nacistickým Německem vedlo k obnovení vztahů mezi SSSR a Polskem. V SSSR vznikla polská armáda, která se postupně přesouvala ze SSSR přes země Blízkého východu až do Egypta. Následně se zapojila do bojů v Itálii po boku spojenců.

Annotation

This thesis concerns the operations of the Polish army during the Second World War. It describes the details of operations from the creation of the army to the demobilization and focuses on the figure of General Anders. The Nazi invasion of the Soviet Union enabled for the restoration of diplomatic relations between the Soviet Union and Poland. In the Soviet Union, a Polish army was created, which gradually moved from the USSR through the Middle East to Egypt. It then joined the fighting in Italy alongside the allies.

Klíčová slova

Polsko, druhá světová válka, Władysław Anders, ozbrojené síly, zahraniční vojenské jednotky, generálové

Key words

Poland, second world war, Władysław Anders, military, polish armed force in exile, generals

Title

Polish Foreign Army of General Anders

Obsah

Úvod.....	1
1. GENERÁL ANDERS PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU A BĚHEM SOVĚTSKÉ OKUPACE.....	4
1.1 Původ a působení před druhou světovou válkou.....	4
1.2 Sovětská okupace východních území Polska.....	9
1.3 Generál Anders v sovětském zajetí.....	11
2. ZFORMOVÁNÍ POLSKÉ ARMÁDY V SOVĚTSKÉM SVAZU.....	14
2.1 Vznik polského vojska na západě.....	14
2.2 Politika generála Sikorského vůči SSSR.....	15
2.3 Formování polské armády v SSSR.....	18
2.4 Evakuace polské armády z SSSR.....	20
2.5 Návštěva gen. Anderse v Londýně (duben-květen 1942).....	21
2.6 První evakuace (březen – duben 1942).....	21
2.6 Mezi evakuacemi.....	22
2.7 Druhá evakuace (červenec-srpen 1942).....	23
2.8 Židé v polské armádě.....	24
3. ANDERSOVA ARMÁDA NA PŘEDNÍM VÝCHODĚ.....	26
3.1 Írán 1942-1943.....	26
3.2 Medvěd Wojtek.....	26
3.3 Karpatská brigáda.....	27
3.4 Irák.....	29
3.5 Palestina.....	31
3.6 Dezerce vojáků v Palestině.....	32
3.7 Egypt.....	33
3.8 Ženy v polské armádě.....	34
3.9. Děti a dospívající.....	35
3.10. Generál Sikorski a Gibraltarská katastrofa.....	36
4. ZAPOJENÍ 2. KORPUSU DO BOJŮ NA EVROPSKÉM KONTINENTU.....	38
4.1 Itálie.....	38
4.2 Boje o Piedimonte a cesta do Bologni (20. května – 2. září 1944).....	40
4.3 Poslední boj a konec italského tažení.....	42
5. KONEC VÁLKY A DEMOBILIZACE POLSKÉ ARMÁDY.....	44
5.1 Jaltská konference a její vliv na polskou armádu.....	44
5.2. Demobilizace polské armády.....	45

6. POVÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	47
Závěr.....	49
SUMMARY	51
STERSZCZENIE	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	53
SEZNAM PRAMENŮ.....	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55

Úvod

Práce čtenáři přibližuje život a kariéru slavného generála Anderse. Toto téma jsem si vybral, protože je podle mého názoru velmi zajímavé, bohužel mimo Polsko poměrně neznámé a opomíjené. Zabývá se utvořením polského vojska v SSSR a jeho následnou cestou přes tři kontinenty. Jedná se o příběh 120 000 lidí, kteří díky německé agresi vůči SSSR dostali šanci opustit Sovětský svaz. Tam byli drženi v těžkých životních podmínkách. Čekala je ještě dlouhá cesta ze sovětských pracovních táborů přes Blízký východ až na italská bitevní pole.

Polsko se stalo první obětí válečné mašinérie druhé světové války. 23. srpna 1939 došlo k uzavření smlouvy o neútočení mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem. 1. září 1939 začala německá invaze do Polska a 17. září 1939 se po boku Německa do této invaze zapojil Sovětský svaz. Touto tematikou se zabývá 1. kapitola. Přesto, že bylo Polsko dobyt, nikdy nekapitulovalo. Polští vojáci se přidali do britských a francouzských jednotek a v roce 1941 se po napadení Sovětského svazu Hitlerovým Německem začaly ze zajatých polských občanů formovat vojenské jednotky v SSSR. Spolu s vojáky opustilo Sovětský svaz mnoho žen, dětí a polských Židů. Část Židů zůstala během přesunu v Palestině a zbytek se později zapojil po boku polské armády do bojů v Itálii.

Začátek práce pojednává o počátcích kariéry generála Anderse až do druhé světové války. Seznamuji čtenáře s detaily sovětské okupace ve východních polských území. Cílem druhé kapitoly bylo objasnit důvody a podrobnosti formování polské armády v SSSR a popisuje její evakuaci do Iránu. Třetí kapitola se věnuje přesunu Andersovy armády od doby příchodu do Iránu, přes území Blízkého východu, až do evakuace z Egypta. Čtvrtá kapitola se věnuje významným bitvám 2. korpusu v Itálii. Podrobněji se zabývá významnou bitvou u Monte Cassina, kde se Andersovi na rozdíl od spojenců povedlo dobýt dlouho odolávající horskou pevnost. Díky tomu byla později prolomena tzv. Gustovova linie. V páté kapitole je popsán konec války a demobilizace polské armády. Zmiňuji zde zradu, která byla Polákům způsobena nešťastným rozhodnutím spojenců na jaltské konferenci. Tímto rozhodnutím oslavovaný konec války nebyl pro Poláky vítězstvím. Polsko přišlo definitivně o svá východní území. V závěrečné kapitole se věnuji problematice návratu polských vojáků a občanů do rodné vlasti. Komunistická nadvláda znamenala ztrátu svobody a zvyšovala pravděpodobnost postihů pro vojáky, kteří bojovali po boku západních spojenců. V této kapitole rovněž stručně zmiňuji život gen. Anderse v poválečném období až po skloněk života.

Během psaní bakalářské práce jsem čerpal převážně z polských zdrojů, především proto, že toto téma je nejvíce zpracovávané polskými autory. V českém jazyce pravděpodobně zatím

žádné komplexní dílo o Andersově armádě nevyšlo, ale bylo vydáno několik prací například o bitvě u Monte Cassina.

K získání zdrojů k bakalářské práci mi velice pomohla možnost studijního pobytu v polské Vratislavě, kde jsem mohl čerpat z jejich rozsáhlé univerzitní knihovny. Mezi autory, od kterých jsem primárně čerpal, patří Zbigniew Sebastian Siemaszko, Piotr Żaroń, Marian Herman, Bogusław Polak, Harvey Sarnier a Norman Davies. Jako pramen jsem během psaní často používal Andersovo dílo s názvem *Bez ostatniego rozdziału*. Jedná se o Andersovy paměti, ve kterých popisuje svůj příběh a události v letech 1939 – 1946. Například v něm velmi zajímavě líčí rozhovory se Stalinem nebo Churchillem.

Někteří z těchto zmíněných autorů byli osobně přítomni v Andersově armádě např.:

Zbigniew Sebastian Siemaszko byl polský historik a publicista v emigraci. Narodil se 28. října 1923 a v roce 1940 byl deportován do Kazachstánu. Po uzavření dohody Sikorski-Majski vstoupil do Andersovy armády. Vstoupil do pěchotní divize a poté byl s vojskem evakuován do Iránu. Dále byl v Iráku, Palestině, Egyptě a v dubnu 1943 dorazil do Velké Británie. Tam působil jako radiotelegrafista. Po válce vstoupil do polského korpusu rozmístění a přizpůsobení. V březnu 1947 odmaturoval na polském gymnáziu v Glasgow. V lednu 1948 byl demobilizován. Poté studoval elektro-obor na Polish University v Londýně. Přes 34 let pracoval v britském průmyslu. Byl velmi aktivní v polské společensko-kulturní organizaci. Vydával díla převážně zaměřená na druhou světovou válku.

Marian Hemar byl polský básník, satirik, dramaturg, hudební textař a autor historických děl. Narodil se roku 1901 ve Lvově do židovské rodiny. Tam vystudoval medicínu a filosofii. Již v čase studií byl aktivním satirikem. V letech 1918 – 1920 se účastnil bojů o Lvov. Po vypuknutí druhé světové války uprchl do Rumunska. V letech 1940 – 1941 bojoval v samostatné brigádě karpatských střelců v Palestině a Egyptě (účastnil se bitvy v Tobruku). Ve vojsku vykonával kulturně vzdělávací práce. V roce 1942 byl na rozkaz gen Sikorského přesunut do Londýna. Tam byl přidělen do ministerstva informací a dokumentace, kde bojoval proti německé, ale i anglické propagandě. Po válce zůstal v Londýně, kde se věnoval různé kulturní činnosti pro tamější polské obyvatelstvo.

Klemens Nussbaum se narodil 14. února 1921 ve Lvově do židovské rodiny. Po vypuknutí Německo-Sovětské války vstoupil do Rudé armády a byl těžce raněn u Stalingradu. Po uzdravení vstoupil do 1. divize gen. Tadeusze Kościuszkého a bojoval v bitvě o Lenino. Koncem války již byl majorem. Ve vojsku zůstal až do roku 1967 svou vojenskou kariéru ukončil v hodnosti plukovníka. Bodem zvratu v životě byly antisemitistické nálady na konci 60.let, kvůli kterým se s rodinou přestěhoval z Polska do Izraele, kde svou budoucnost svázal

s Telavivskou univerzitou. Tam v roce 1971 obdržel stipendium a po šesti letech obhájil doktorát. Na sklonku života emigroval s rodinou do Německa. Byl autorem mnohých historických děl. Psal o Andersově armádě a zaměřil se převážně na fungování Židů uvnitř této organizace.

1. GENERALÁL ANDERS PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU A BĚHEM SOVĚTSKÉ OKUPACE

Ve 3 hodiny ráno dne 12. března 1970 přesně v den 26. výročí bitvy o Monte Cassino zemřel armádní generál Władysław Anders.¹ Začátkem druhé světové války byl během prvních bojů raněn a zajat Rudou armádou. Stalo se to 17. září 1939. Do roku 1941 byl vězněn v Sovětském svazu. To, že byl vězněn v pracovních táborech, se v jeho případě dá považovat za štěstí, jelikož několik desítek tisíc jeho kolegů bylo v roce 1940 povražděno v katyňském lese. Proto můžeme tvrdit, že gulag Andersovi zachránil život. Pokřtěn byl jako příslušník protestantské evangelicko-augšpurské církve, ale během věznění slíbil, že pokud přežije, konvertuje k římskokatolické víře. Přežil a slib splnil. V červnu 1941 Německá říše napadla Svaz sovětských socialistických republik. Sovětská vláda chtěla vytvořit polskou armádu, jež by bojovala po boku Sovětského svazu, což by po válce sovětům pomohlo k ovládnutí Polska. S tím Anders nesouhlasil. Celkem rychle do své armády získal 80 000 Poláků, se kterými došel na Blízký východ, kde byl vytvořen sbor, který se stal součástí osmé britské armády. Anders obnovil polskou armádu a její dobrou pověst. Na všech frontách dohromady bojovalo asi 250 000 Poláků, tudíž polská armáda hrála během druhé světové války velkou úlohu i po své kapitulaci.² V noci z 11. na 12. května 1944 byl zahájen útok na italský klášter Monte Cassino, Poláci jej po boku spojenců dobyli, a nad Monte Cassinem zavlála polská vlajka.³

1.1 Původ a působení před druhou světovou válkou

Pod vlivem propagandy za Polské lidové republiky se opakovaně tvrdilo, že rodina generála Anderse pocházela z „baronů Kurlandských“, tedy potomků rytířů nejsvětější Panny Marie, kteří se po křížových výpravách usadili na území Lotyšska. Kdyby byla tato tvrzení pravdivá, tak by jeho otec měl pravděpodobně statky v Kuronsku, nicméně byl pouze správcem cizích majetků. Nejprve ve středním Polsku a poté ve Žmudi na Litvě. Generálovi předci se do Polska dostali pravděpodobně v době vlády saské dynastie, kdy do Rzeczypospolity přesídlilo mnoho německých rodin. Andersové byli evangelicko-augšpurského vyznání a matka generála Alžběta z Tauchert byla rovněž z německé protestantské rodiny. Rodina byla německo-

¹ *General Anders: życie i chwala*. Wydanie pierwsze. Londyn: Polska Fundacja Kulturalna, 1970. 205 s., s. 9.

² OREL, Josef. *Největší vojevůdci 2. světové války*. Vyd. 1. Frýdek-Místek: Alpress, 2010. 583 S. ISBN 978-80-7362-757-7, s. 24-25

³ *2 Korpus Polski w bitwie o Monte Cassino z perspektywy półwiecza*. Warszawa: Bellona, 1994. 280 s., s. 6

švédsko-maďarského původu, ale její příslušníci byli integrováni jako Poláci. Jejich předci bojovali v lednovém povstání roku 1863. Na konci 19. století se rodina polonizovala.⁴

Władysław Andres se narodil 11. října 1892 ve vesnici Błonia u Krośniewic, která patřila k ruskému impériu. Byl druhorozeným dítětem Alberta Anderse a Alžběty z Tauchert. Měl čtyři sourozence: sestru Janinu (1888) a bratry Karola (1893), Jiřího Edvarda (1896) a Tadeusze (1902). Všichni čtyři bratři byli kavaleristi řádu *Virtuti Militari*. Všichni se účastnili první světové války v ruské armádě a poté bojovali v polsko-bolševické válce. Ke konci vojenské kariéry se všichni bratři sešli pod velením generála Władysława Anderse.

Anders byl nejprve se sourozenci vzděláván doma. v osmi letech nastoupil do reálné školy ve Varšavě, kde v roce 1910 odmaturoval. Mezitím pravděpodobně následkem sporu s místní požární hlídkou byl ukončen pracovní poměr jeho otce a rodina se přestěhovala do Žemaitška. Albert Anders zde nastoupil na pozici správce majetku knížete Vasilčikova. Z tohoto důvodu si Władysław Anders vybral místo studia tak, aby bylo blízko rodičům. Po maturitě si jako dobrovolník odsloužil roční vojenskou službu v 8. švadroně 3. Novoruského pluku dragounů v Kaunasu, kde dokončil poddůstojnickou školu. 6. června roku 1910 splnil důstojnickou zkoušku před komisí 3. štábu kavalerie a byl jmenován vlajkonošem v zálohách jízdy s vojenskou hodností praporčíka. Władysław Anders však původně nepodřizoval svůj život vojenské kariéře. Po jmenování do záloh začal studovat polytechniku v Rize. Během studií patřil do polské korporace Arkonia, které jako člen zůstal věrný do konce života. Bez problému zvládl 3 roky studia⁵

Vypuknutí první světové války změnilo jeho osud a přerušilo studia. Dne 23. července 1914 byl během celkové mobilizace povolán do aktivní vojenské služby. Tu začal nejprve v ruském vojsku. Po získání polské nezávislosti roku 1918 se stal důstojníkem v polském vojsku. Anders byl přidělen do 2. korpusu byl jmenován velitelem 1. zásobovací čety. Dne 14. září byl na vlastní žádost převelen do korpusu kavalérie, který byl pod velením generála Chan-Nawiczewańského. Dne 23. září opět dorazil do 3. Novoruského pluku dragounů, kde byl nejprve mladým důstojníkem, poté velitelem eskadrony.

⁴ SIEMASZKO, Zbigniew Sebastian. *General Anders w latach 1892-1942*. Londyn: Wydawnictwo LTW, 2012. 724 s. ISBN 978-83-7565-251-2, s. 17.

⁵ *Bitwy generała Władysława Andersa. Studia i materiały do dziejów 2 Korpusu Polskiego*, [red.:] Bogusław Polak, Waldemar Handke, Zenon Józwiak. Leszno: Wydawnictwo Instytutu im. gen. Stefana „Grota” Roweckiego, 2007. ISBN: 978-83-925290-1-09, 205 s.; ANDERS-NOWAKOWSKA, Anna. *Mój Ojciec General Anders*. Wydanie 1. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2007. 189 s. ISBN 978-83-7399-223-8, s. 9; SIEMASZKO, *General Anders*, cit. d., s. 18.

Bojoval na více frontách první světové války. Od východního Pruska až po Černé moře. Účastnil se bitvy u Tannenbergu 26. – 31. srpna 1914. Bojoval na Litvě, Ukrajině, v Bělorusku a také na rumunské frontě.

Anders vynikal odvahou a velitelským uměním, čehož si zejména cenili jeho nadřízení. Dne 23. listopadu 1914 byl za odvalu v bojích povýšen na hodnost poručíka jízdy. Dne 14. března 1915 byl na základě rozkazu velitele 3. armády západní fronty odměněn nejvyšším bojovým vyznamenáním. Získal *řád svatého Jiří* 4. stupně za dobrovolný průzkum, provedený v noci z 30. na 31. října 1915. Při něm vpadl se 140 lidmi do zad protivníka. Tento nepřátelský batalion ležel ve městě Kuchcze. Oddíl unesený zápalom svého velitele porazil 300 Němců a vypálil jejich tábor. Když se zorientovali, dokázali oddíl obklíčit a nabídnout podporučíkovi Andersovi kapitulaci. Ten, i když se během bitvy zranil, prorazil linii protivníka a úspěšně splnil úkol.

Po zranění z této bitvy byl evakuován do nemocnice. Vrátil 20. července 1915, ale již 30. ledna 1916 byl převelen do 2. záložního pluku kavalérie jako školící důstojník na období do 14. června 1916. Po návratu do svého pluku 20. června 1916 byl povýšen za odvalu do hodnosti poručíka.

V období od 11. srpna do 1. října 1916 bojoval s plukem na rumunské frontě (Dobrudža), kde se vyznamenal v bitvě u Kranova v září 1916. Zachránil 3. baterii 4. dělostřelecké divize minometníků, za což byl vyznamenán *řádem svatého Stanislava 2. třídy s meči*. Dne 26. října 1916 byl povolán na vojenský kurz akademie generálního štábu v Petrohradě, kterou dokončil s nejlepším hodnocením. V polovině února 1917 obdržel z rukou cara Mikuláše II. zlatou šavli a stal se důstojníkem. Mezitím v listopadu 1916 obdržel další povýšení na hodnost podrotmistra. Po ukončení akademie 16. února 1917 byl přidělen do štábu 7. divize střelců na rumunské frontě, ve které nejprve plnil funkci štábního velitele a od 23. května do 1. července 1917 funkci staršího adjutanta.⁶

Po únorové revoluci 1917 začaly na území Ruska vznikat politicko-vojenské polské organizace. Byl vytvořen Svaz Poláků ve vojsku, který v červnu 1917 na sjezdu v Petrohradě rozhodl vytvořit polské ozbrojené síly a povolal hlavní vojenskou komisi, která měla zaštitit vznikající vojenské formace. Tou dobou se v Bělorusku začal formovat 1. polský korpus pod velením generála Josefa Dowbora-Mušnického. Bylo dohodnuto vydělit z ruského vojska polské vojáky i důstojníky.⁷ Začaly sjezdy polských vojenských delegátů a na jednom z nich

⁶ *Bitvy generála Władysława Andersa*, cit. d., s. 8-9.

⁷ ZGÓRNIAK, Marcin. *1914-1918 : studia i szkice z dziejów I wojny światowej*. Kraków: Wydaw. Literackie, 1987. 304 s., s. 224.

byl podrotmistr Władysław Anders zvolen místopředsedou svazu Poláku bojujících v 14. armádním sboru ruské armády.

Dne 28. srpna 1917 byl převelen do ústředí hlavního velitele. 6. září v čele eskadrony dobrovolníků dojel do Bobrujska (v dnešním Bělorusku) a ubytoval se ve štábu 1. polského korpusu. Byl přidělen do 1. korpusu hulánů jako velitel 6. eskadrony.⁸ Na přelomu roku 1917/1918 se s plukem účastnil bojů proti bolševickým oddílům a s běloruským revolučním sedlákům⁹

Dne 24. února byl jmenován do funkce velitele štábu 1. divize střelců. Během února i března se s divizí účastnil bojů proti bolševikům. Za období služby v 1. divizi střelců si po dvou měsících vysloužil hodnost rotmistra a od 20. prosince 1915 hodnost podplukovníka.

Po uzavření brestlitevského míru (3. března 1918) bylo německou vládou nařízeno rozpuštění korpusu. Po demobilizaci korpusu byl Władysław Anders 16. června 1918 propuštěn z vojenské služby a odjel do Varšavy, kde žili jeho rodiče a tam se nahlásil u regentské rady, že je k dispozici. V červnu toho roku byl přijat do Polských ozbrojených sil (Polnische Wehrmacht) s hodností kapitána. Dekretem regentské rady č. 44 ze 7. září 1918 mu byly schváleny vojenské hodnosti rotmistra a podplukovníka v 1. polském korpusu. Nejprve byl přidělen do generálního štábu a na konci listopadu 1918 do 4. pluku hulánů. V listopadu se účastnil odzbrojení Němců ve Varšavě.¹⁰

Konec první světové války a porážka mocností tříh záborů Rzeczypospolity umožnily znovuzrození Polska. V listopadu 1918 byla už svobodná Varšava i Krakov. 11. listopadu 1918 bylo ve Varšavě vyhlášeno obnovení Polské státnosti. Náčelníkem státu se stal Piłsudski.¹¹ V německém záboru se projevovaly intenzivní snahy o nezávislost. Příjezd Ignáce Paderewského ve společnosti důstojníků z aliančních vojenských misí vyvolal povstání, které se rychle rozšířilo do celého Velkopolska.¹² Komisariát hlavní lidové rady 28. prosince 1918 povolal kpt. Stanisława Taczaka, důstojníka generálního štábu vojenské policie ve Varšavě. Hlavní velitel Józef Piłsudski souhlasil a povýšil ho na hodnost majora. Józef Dowbor-Muśnicki byl jmenován hlavním velitelem polské armády. Snažil se vyřešit problém nedostatku důstojníků v polské

⁸ *Bitwy generała Władysława Andersa*, cit. d., s. 10.

⁹ WOJCIECHOWSKI, Aleksander. *Zarys historii wojennej 1-go Pulku Ułanów Krechowieckich*. Warszawa: Wojskowe Biuro Historyczne 1929. s. 16.

¹⁰ *Bitwy generała Władysława Andersa*, cit. d., s. 10-11.

¹¹ KOCHANOWSKI, Jerzy. *Polsko v době autoritativního režimu Piłsudského*. In: *Historický obzor*, 1999/10 (1, 2), ISSN 1210-6097, s. 22-35.

¹² CZUBIŃSKI, Antoni, GROT, Zdzisław a MIŚKIEWICZ, Benon. *Powstanie Wielkopolskie 1918-1919: Zarys dziejów*. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1978. 548 s., s. 15.

armádě a aktivně se ho snažil vyřešit povýšením nových vojáků.¹³ Na přání generála Dowbora-Mušnického se podplukovník Anders vydal 6. ledna do Poznaň. Generál vkládal do Anderse velké naděje a pověřil ho funkcí velitele operačního oddílu a zástupce štábního velitele podplukovníka Juliana Stachiewicza.¹⁴ V roce 1919 se stal velitelem 15. pluku hulánů¹⁵, se kterými později odjel na polsko-bolševickou frontu.¹⁶ Během polsko-bolševické války vynikal odvahou, bojovými schopnostmi a ohleduplností vůči podřízeným. Byl vyznamenán jako vlajkonoš pluku stříbrným křížem *Virtuti Militari*. Po skončení války byl vyslán do Francie, kde v letech 1921–1923 studoval na francouzské École Supérieure de Guerre. Po návratu do Polska byl jmenován do funkce velitele štábu generála Rozwadowského.¹⁷

Jelikož se už od dětských let věnoval jízdě na koni, dospěl ve výborného kavaléristu, který nejen dobře jezdil, ale rovněž vychoval mladou generaci jezdců, kteří vyhráli v roce 1925 pohár národů a čtyři zlaté medaile ve francouzském Nice.

Generál Anders v čase míru se často a aktivně účastnil bojových her, manévrů a školení. Některé z nich ovlivnily jeho velitelské schopnosti v době války. Anders se v době, kdy byl plukovníkem, se dostal do sporů s brigádním generálem Gustawem Orlicz-Dreszerem, což mělo vliv na to, jakým směrem pokračovala Andersova vojenská kariéra v období mezi lednem 1921 a březnem 1939. Władysław Anders se v té době účastnil opravdových bojů pouze jednou, a to za květnového převratu roku 1926. Květnový převrat roku 1926 zapříčinil zvrát v kariéře mladého plukovníka Anderse, který stál na straně prezidenta Rzeczpospolity Wojciechowského. V Belvedéru se chopil velení boje a poté doprovodil prezidenta do Wilanowa.

Po několika měsících maršál Piłsudski pozval do Belwederu skupinu generálů a plukovníků s nimi vyzkoušel první vojenské cvičení, které bylo zkouškou prověřující jejich schopnosti. Mezi pozvanými byl i Anders. U zkoušky dopadl dobře, a krátce na to byl jmenován velitelem Volyňské brigády kavalerie. Následující rok byly na Volyni velké podzimní manévry vedené divizním generálem Gustavem Orliczem-Dreszerem. Na základě rozhodnutí generála Orlicze-Dreszera byl roku 1934 Władzslaw Anders povýšen do hodnosti brigádního generála.¹⁸

¹³ DOWBOR-MUŚNICKI, Józef. *Moje wspomnienia*. Warszawa: Bellona, 2003. ISBN 83-11-09582-5, s. 237-238.

¹⁴ CZUBIŃSKI, GROT, MIŚKIEWICZ, *Powstanie Wielkopolskie*, cit. d., s. 121.

¹⁵ ANDERS-NOWAKOWSKA. *Mój Ojciec*, cit. d., s. 9.

¹⁶ *Generał Anders: życie i chwala*, cit. d., s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 12.

¹⁸ Tamtéž, s. 10-11.

1.2 Sovětská okupace východních území Polska

Pro současnou generaci Poláků názvy osmi ztracených východních krajů, které patřily do 2. Rzeczypospolity zní stejně exoticky, jako názvy zámořských oblastí. Stanislavovské, tarnopolské, lvovské, volyňské, poleské, novohradské a veleňské vojvodství se staly součástí Sovětského svazu. Po 17. září 1939 se v souladu s tajnými německo-sovětskými dohodami konalo čtvrté dělení Polska. Sovětské Rusko to bralo jako odvetu za neúspěch roku 1920. „Osvobození“ západní Ukrajiny a západního Běloruska od útisku polských pánů a depolonizace těchto území v zájmu dosažení vojenských plánů vedlo k upravení smlouvy o rozdělení východní Evropy z 23. srpna 1939 tak, aby se pod Sovětským Svazem nacházela Litva bez města Klajpedy, které bylo čerstvě zabráno Němci, a území mezi Bugem, Vislou a okolím Suwałek. Na základě toho byl 28. září v Moskvě Ribbentropem a Molotovem podepsána smlouva o neútočení a rozdělení hranic mezi Německou říší a SSSR. Tato smlouva byla potvrzena společným napadením Polska¹⁹, čímž Němci porušili německo-polský pakt o neútočení z 15. června 1934, jenž je známý jako pakt Piłsudski-Hitler.²⁰ Při čtvrtém dělení Polska, které mělo rozlohu 388 000 km², Němci zabrali 186 000 km² s počtem obyvatel necelých 22 milionů. SSSR zabralo 202 000 km² s počtem obyvatel 13 milionů. Během září tisíce obyvatel západního Polska prchalo před německou armádou do východní části.

V září 1939 bolševici uvěznilo 10 generálů, 52 plukovníků, 72 podplukovníků, 5 131 důstojníků, 4 096 poddůstojníků a 181 223 řadových vojáků.²¹ 28. října 1939 Stalin nařídil volby, při kterých obyvatelé západní Ukrajiny a západního Běloruska vybrali své delegáty do národního shromáždění. Ti se obrátili na Nejvyšší sovět SSSR s prosbou o připojení bývalých území Rzeczypospolity k Sovětskému Svazu. Ještě dříve začal pro obyvatele krutý teror. Od prvních dnů se začaly plnit věznice. Bylo zlikvidováno velké množství důstojníků, policistů, duchovních, agrárníků a veřejných osobností. Během prvních týdnů války byli vražděni často velmi bestiálním způsobem. Poláci se stali porobeným národem a docházelo k likvidaci vůdců a příslušníků takzvané elity. Začaly deportace daleko na východ Sovětského svazu. Docházelo k drancování soukromého i veřejného majetku. Něco bylo vyváženo do SSSR, páleny domy, kostely, dvory a knihovny. Byl vybíjen nebo zabavován skot. Majetky lidí, vyvezených na východ, byly zabrány novými příchozími z východu.

¹⁹ JOKAJTYS-LUBA, Grażyna. *Opowieść o 2 korpucie polskim generała Władysława Andersa*. Warszawa: Wydawnictwo: Oficyna Wydawnicza RYTM 2009, 88 s. ISBN 978-83-7399-349-5, s. 7.

²⁰ MEYSZTOWICZ, Jan. *Czas przeszły dokonany: Wspomnienia ze służby w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w latach 1932-1939*. Kraków: Wydaw. Literackie, 1984. 342 s., s. 216.

²¹ *Красная звезда*. 17. září 1940.

Nejtragičtější masová deportace byla ta první, které proběhla 10. – 11. února 1940 při 40 °C mrazech. Vojáci NKWD po nocích vtrhávali do domů a lidé včetně dětí i starců si museli neprodleně sbalit to nejnnutnější, v případě odporu mohli být zastřeleni. Těhotné ženy kvůli stresu začínaly předčasně rodit a staří a nemocní umírali. Tyto „nepotřebné“ NKVD vyhazovalo ven na sněh. Po 3–4 týdnech cesty byli přivezeni na místo. Byly to lesy severovýchodního Ruska v okolí Archangelska, v lesích na Uralu nebo v sibiřské tajze v Krasnojarském kraji. Umisťování byli do domů, které byly zamořeny štenicemi, po několika rodinách v jedné místnosti. Všichni starší 14 let museli do lesů na kácení stromů. Denní pracovní normy, od kterých se odvíjely denní přiděly jídla, byly velmi vysoké. Tyto přiděly byly dováženy z rolnických rajonů a často měly zpoždění nebo nedorazily vůbec. Již od prvních týdnů pobytu trápil lidi hlad. Jelikož chyběla jakákoliv lékařská péče, tak se v okolí polských obydlí rozrůstaly hroby. Umíraly nemocné a hladové děti, staří lidé a podvyživení upracovaní otcové a matky od rodin.

První deportace, která byla nejtragičtější a během které bylo vyvezeno kolem 250 000 polských obyvatel, se týkala hlavně dvou skupin obyvatel: zástupců státní správy (hajných, lesníků, lesmistrů, lesnických úředníků a vojáků) a vyšší společenské vrstvy ve městech i na venkově (velcí vesničtí sedláci, rychtáři, starostové). Největší hrozbou pro sovětskou vládu byla „lesní služba“ – již od října 1939 se ve východních oblastech a lesích začaly tvořit první partizánské a anti-bolševické skupiny. Hajní a lesníci mohli potencionálně poradit lesním partizánským oddílům, kde se nacházejí bezpečné úkryty.

Druhá deportace se uskutečnila 12. května 1940. Třetí deportace v červnu 1940 byla největší, bylo vyvezeno kolem 350 000 lidí včetně většiny uprchlíků ze západních regionů, mezi kterými bylo mnoho Židů. Čtvrtá deportace proběhla těsně před začátkem německo-sovětské války 16. – 21. června 1941, během které byly vyvezeny z Vilnius rodiny zatčených důstojníků a policistů, kteří byli internováni na Litvě v září 1939. Dále byly zajaty děti z letních táborů a sirotčinců. Čtyři deportace a masové zatýkání zbavily východní území Rzeczpospolity o půl milionu obyvatel. Podle výpovědi sovětského ministra zahraničí Molotova z listopadu 1939 po zakončení válečných akcí na území Polska přibylo v Sovětském svazu kolem 200 000 válečných zajatců (polští vojáci, 12 generálů a kolem 14 000 důstojníků). Určitý počet vojáků byl poslán domů a zbytek do táborů. Důstojníci byli umístěni do tří táborů (Kozelsk, Starobělska a Ostaškovo). Dopisy od nich přestaly jejich rodinám přicházet na přelomu dubna a května 1940. Jejich nešťastný osud odkryli veřejnosti až Němci roku 1943.

Ve válce proti Sovětům ve východních teritoriích Rzeczpospolity přišlo Polsko o více než 2 miliony obyvatel. Ti byli umučeni, zabiti, uvězněni nebo nenávratně deportováni. Kolik

z deportovaných přežilo, se dodnes neví. Druhá polsko-bolševická válka nikdy nebyla oficiálně ukončena žádným mírem, nebyly vráceny nakradené majetky ani nebyla nijak kompenzována lidská práce za strašlivých podmínek. Bylo zavražděno 14 000 polských důstojníků a kolem 9 000 lidí z polské inteligence. Rusové se k tomu přiznali až v 90. letech dvacátého století, když už viníci těchto činů nežili. Žádný mezinárodní soud nikdy nikoho neodsoudil.²²

1.3 Generál Anders v sovětském zajetí

V červnu 1939 byl generál převelen do funkce velitele novohradské brigády kavalérie. S ní během měsíce vyjel na hranice východních Prus do Lidzbarku. Úkolem bylo chránit směr na Płock v případě války. Když válka začala, Anders se se svými vojáky účastnil obraných bojů a protiútoků. Během jednoho z bojů ho zasáhl úlomek z letecké bomby, nicméně raněný neopustil frontu. Dne 10. září dostal od gen. Rómmla rozkaz udeřit na Mazovský Minsk, jenž byl tou dobou obsazen Němci. K dispozici mu byla volyňská a baranovická brigáda kavalérie a bojem oslabená 10. pěchotní divize. Němci byli zaskočeni útokem a utrpěli značné ztráty, nicméně v době největších bojů přišel rozkaz od hlavního velitele, aby celá skupina opustila boje a přemístila se do Parčevského regionu.²³

Když po dlouhém pochodu dorazila na místo, tak se tam už žádné polské oddíly nenacházely a žádné rozkazy od hlavního velitele, jak dál postupovat, nebyly. V naději, že by na jihu u rumunské hranice mohl být případně postaven tábor, gen. Anders rozhodl, že se tam přemístí. Tou dobou už věděl o útoku Sovětského svazu a přesunu Rudé armády směrem na západ. Dne 21. září potkal poraženou armádu gen. Dęba-Bernackého. Ten nevěřil v možnost akce, kterou mu gen. Anders navrhl, tedy probít se společně německým obklíčením a s Novohradskou brigádou vytvořit trhlinu v nepřátelské linii, kterou by mohl uniknout zbytek vojska.²⁴

Dne 22. září odpoledne Novohradská brigáda kavalérie začala s útokem a probíla se německou linií, přes kterou Andersova skupina zvládla, přešla a pokračovala dále směrem na Lvov. Během vleklých bojů a přestřelek došla skupina se zbytkem sil k cestě směřující na Jaworów-Krakowiec. Snažila se vyhnout Němcům a z východu bolševikům. Bylo třeba rozdělit oddíly na malé skupiny, které mohly jednodušeji nepozorovaně projít. Chyběla munice a zásoby. Po střetu s rudoarmějským oddílem byl gen. Anders mnohonásobně raněn a dostal se

²² JOKAJTYS-LUBA, *Opowieść o 2 korpusie*, cit. d., s. 8-13.

²³ *Generał Anders: życie i chwala*, cit. d., s. 11-12.

²⁴ Tamtéž s. 12-13.

do sovětského zajetí. Nejprve byl odveden do nemocnice ve Lvově a poté byl přesunut do vězení.²⁵

1. října 1939 byl generál v doprovodu eskorty vezen do Lvova a poté dále směrem k Tarnopolu. Cestou ze Lvova se rozbil autobus a generál byl těžce zraněn. Byl převezen do místní nemocnice, jež byla pod sovětskou kontrolou.²⁶ V listopadu ho tam navštívil generál Mieczysław Boruta-Spiechowicz, se kterým mluvil tiše francouzsky, aby jejich konverzace nebyla vyzrazena. Informoval ho, že prchne přes Maďarsko až do Paříže, kde se sejde s generálem Sikorským. Domluvili se, že pokud bude generál Mieczysław Boruta-Spiechowicz dopaden, tak jejich schůzka v nemocnici nebude prozrazena, nicméně Andersovi později tato schůzka způsobila potíže. Generál Mieczysław Boruta-Spiechowicz byl zatčen na cestě do Maďarska, a dohodu porušil.²⁷

V nemocnici ho navštěvovali kolegové, rodina i známí. Byla tam za ním žena Irena se synem a později i dcera Anna.²⁸ Zároveň byl pod dohledem NKVD, ale schůzky s manželkou byly tolerovány. Andersovi byla nabídnuta služba v Rudé armádě.²⁹ Koncem listopadu 1939 se začal připravovat transport raněných Poláků, kteří pocházeli z území zabraného Němci a měli být předáni na území pod německou okupací. Tento transport s 14 důstojníky včetně Anderse a několika sester z Červeného kříže odjel začátkem prosince. V Přemyšli byl tento vlak odstaven asi na týden. Władysław a Irena Andersovi byli před odjezdem odvedeni na místní velitelství, kde byli vyslýcháni a na noc odvezeni do nemocnice, kde byli hlídáni. Další den pravděpodobně 19. listopadu byli včetně všech důstojníků odvezeni zpět do Lvova, kde byli zavřeni ve sklepení. Po několika dnech byli manželé Andersovi odvedeni do hlavního úřadu NKVD. Tam byli rozděleni. Władysław byl 22. prosince 1939 zadržen a Ireně bylo přikázáno, aby se vrátila do svého dřívějšího bydliště a aby se dostavila na NKVD na každé vyzvání.³⁰ Generálu Andersovi bylo doporučeno, aby vstoupil do Rudé armády. Když to odmítl, změnili jeho status z válečného zajatce na civilního vězně a 22. prosince 1939 byl přesunut do známého Lvovského vězení Brygidki.³¹

NKVD na základě výslechů Boruty-Spiechowce vědělo, že Anders toho o organizaci polského podzemí mnoho nemohl vědět a že vůči ní byl nepřátelský. Důvod, proč jeho status

²⁵ Tamtéž, s. 13.

²⁶ SIEMASZKO, *General Anders*, cit. d., s. 128.

²⁷ ANDERS, Władysław. *Bez ostatniego rozdziału: Wspomnienia z lat 1939-1946*. Wyd. 3. przejr. i popraw. Londyn: Gryf Publishers, 1959. XVI, 408 s., s. 26-27.

²⁸ ANDERS-NOWAKOWSKA. *Mój Ojciec*, cit. d., s. 61-65.

²⁹ SIEMASZKO, *General Anders*, cit. d., s. 132.

³⁰ ANDERS-NOWAKOWSKA, *Mój Ojciec*, cit. d., s. 61-65.

³¹ SIEMASZKO, *General Anders*, cit. d., s. 134.

byl změněn na civilního vězně, mohla být formální žádost, aby vstoupil do Rudé armády. Byl jediným polským generálem, kterému byla podána taková žádost, protože se vědělo o jeho kariéře v ruské armádě v letech 1914–1917 a že byl absolventem ruské Akademie Generálního štábu.³²

Pobyt na cele v Brygidkách byl velmi tvrdý. Lidé zde byli bití a mučeni často až k smrti. Zabíjeny byly i ženy a mládež. V celách pro 10–12 lidí se často nacházelo i více než 100 lidí. Podmínky byly příšerné. Špína, hmyz, nedostatek jídla a vody. Po několika dnech, ještě před 1. lednem 1940, byl Anders velmi brutálním způsobem odveden z lůžka. I když se sotva držel na nohou, bylo do něho strkáno, aby padal ze schodů, a nakonec byl přemístěn na samotku.

Po 6 týdnech se na cele objevil vyšetřující soudce. Anders byl tou dobou vyhladovělý a měl omrzliny. Ještě jednou se generála zeptal, zda chce vstoupit do Rudé armády. Když to Anders odmítl, vztekle mu pohrozil, že v té cele shnije.³³

29. února 1940 byl Anders převezen z Brygidek ve Lvově do Lubjanky v Moskvě, kde měl lepší životní podmínky než v Brygidkách, nicméně zde byl rovněž bit a mučen. Tento pobyt ve vězení ho zachránil ještě před horším osudem kolegů v Katyňském lese.³⁴

Anders v Lubjance poznal mnoho polských vězňů a byl informovaný, jak probíhá válka a kde jsou drženi polští zajatci. V neděli 22. června zaútočila za úsvitu německá armáda na Sověty po celé hranici od Baltského až po Černé moře. V polském pohraničí na východě byla často vítána chlebem a solí. Nepřipravená Rudá armáda kladla minimální odpor, pouze nejzaangažovanější polští, ukrajinští, běloruští a židovští kolaboranti se zvládli stáhnout na východ. Pouze generálovi Kirpanosovi se podařilo ustoupit s pěti korpusy do Starobilska.³⁵ Ve vězení byly slyšet výbuchy bomb, nálety a protiletectkou artilerii. Andersovi i přes to, že dozorcí tvrdili, že se jedná o cvičení, bylo jasné, že začala válka.³⁶

Tvrdá a odolná povaha pomohla generálovi přežít veškeré utrpení a dočkat se chvíle, kdy začala německo-sovětská válka. Generál Sikorski uzavřel se Sovětským svazem politickou dohodu a generál Anders byl jmenován vůdcem polské armády v SSSR. Z vězně se náhle stal spojencem a místo cely dostal kvalitní ubytování.³⁷

³² Tamtéž s. 135.

³³ ANDERS, *Bez ostatnego rodziału*, cit. d., s. 26-27.

³⁴ Tamtéž, s. 31-33; *General Anders: życie i chwala*, cit. d., s. 13.

³⁵ SIEMASZKO, Zbigniew Sebastian. *W sowieckim osaczeniu: 1939-1943*. Londyn: Polska Fundacja Kulturalna, 1991. 439 s. ISBN 0-85065-210-3, s.149-156.

³⁶ ANDERS, *Bez ostatnego rodziału*, cit. d., s. 51-52.

³⁷ *General Anders: życie i chwala*, cit. d., s. 13-14.

2. ZFORMOVÁNÍ POLSKÉ ARMÁDY V SOVĚTSKÉM SVAZU

2.1 Vznik polského vojska na západě

Během politických jednání v Londýně 19. června 1940 generál Sikorski podal Churchillovi memorandum, ve kterém psal, že polská vláda měla zájem o přechod sovětských vojsk přes polské území okupované Němci, navíc by spolupracovala se sovětskou vládou ve věci založení nové armády, jež by se rekrutovala z polských občanů a účastnila by se bojů proti Němcům jako společnému nepříteli.³⁸ Sikorski očekával změnu sovětského postoje vůči polskému obyvatelstvu žijícímu na východních polských územích a propuštění polských vojáků a důstojníků, kteří byli uvězněni v září 1939. Pro splnění těchto podmínek začal Sikorski spolupráci se sovětskou vládou v oblasti vytvoření třístatisícové polské armády na území Sovětského svazu, která se zapojí do války proti společnému nepříteli.

Sikorski byl za tuto dohodu často kritizován některými politiky, například prezidentem Władysławem Raczkiewiczem, který ho v atmosféře ostré kritiky připravil o úřad premiéra a místo něho dosadil Augusta Zaleského, který byl odpůrcem sblížení se Sověty. Sikorského demise vyvolala ostré protesty důstojníků ze štábu hlavního velitelství, kteří se za Sikorského postavili a prezident ho vrátil do funkce premiéra a vrchního velitele.³⁹ Sikorski odjel 20. července do Skotska pracovat na organizaci polských sil na západě. 5. srpna 1940 byla podepsána britsko-polská vojenská smlouva, podle které na území Velké Británie pod polským velením byly organizované polské ozbrojené síly skládající se z pozemních, vzdušných a námořních sil. Tato nová vojenská situace vyžadovala, aby se politika polské vlády soustředila na emigraci.⁴⁰

Generál Sikorski a jeho vláda uznali, že jistým zdrojem pro získání sil je *Polonia*. Vojáky chtěli rekrutovat z řad dobrovolníků z Kanady, Spojených států a zemí Latinské Ameriky. Rekrutační mise do Ottawy z 4. července 1940 s plukovníkem Romanem Arciszewským nebyla úspěšná, neboť kanadská vláda nepovolila rekrutaci, protože podle kanadských zákonů byla nelegální. Generál Sikorský se proto rozhodl, že pojede do Kanady, aby mohl osobně popsat situaci Polska a Evropy. Polský vyslanec v Spojených státech Jan Ciechowski a také Ignacy Paderewski byli proti této cestě. Dokonce Churchill ho v počátku od

³⁸ CIEŚLAK, Tadeusz – STANISŁAWSKA, Stefania – ZABIEŁŁO, Stanisław – KOWALSKI Włodzimierz T. – JURKIEWICZ, Jarosław. *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej: zbiór dokumentów*. Wyd. 1-e. Warszawa: Państwowy Instytut Naukowe 1965, s. 169.

³⁹ KUKIEL, Marian. *Generał Sikorski: żołnierz i mąż stanu Polski walczącej*. London: Instytut Polski, 1970, s. 134.

⁴⁰ KOWALSKI, Włodzimierz Tadeusz. *Walka dyplomatyczna o miejsce Polski w Europie (1939-1945)*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1966, s. 179.

této cesty odrazoval. Nicméně polský premiér Sikorski 3. dubna 1941 dorazil do Ottavy, kde se sešel s premiérem Mackenzie Kingem s cílem zformovat polské oddíly. Kanadská vláda přislíbila pomoc s formováním polských oddílů v Kanadě, které se po výcviku měly připojit k ozbrojeným silám na evropském kontinentu. Poté se premiér Sikorski vydal do Washingtonu, kde byl od 6. dubna do 9. dubna, žádal zde o finanční zdroje a jednal o náboru dobrovolníků. Prezident Roosevelt souhlasil se Sikorského žádostmi a souhlasil rovněž s tím, aby Polsko dostávalo pomoc z Lend-Lease a nestavěl se ani proti verbování dobrovolníků do polského vojska.⁴¹

2.2 Politika generála Sikorského vůči SSSR

Sovětský svaz do 22. června 1941 striktně ukončil veškerou spolupráci a dohody uzavřené s Němci. Do té doby si vzájemně vypomáhali. Sovětský svaz dodával Říši suroviny, naftu a železnou rudu a Němci jim na oplátku poskytovali technologie leteckého průmyslu, tankové, lodní a na výrobu děl. Do Říše jezdily delegace Rudé armády a zbrojního průmyslu a získávaly tam potřebné informace. NKVD a gestapo spolu rovněž navázalo spolupráci v boji proti partyzánům na okupovaných polských územích.

Německá agrese vůči SSSR 22. června 1941 radikálně změnila válečnou i politickou situaci v Evropě.⁴² Pro Polsko to znamenalo novou naději na svobodu. Sikorski navrhl Sovětskému svazu normalizaci vztahů s podmínkou, že se obě země vrátí do původních hranic před 1. zářím 1939. Dále žádal Sovětský svaz o propuštění polských válečných zajatců a zatčené nebo deportované polské obyvatele. Rovněž požádal o vytvoření polské armády na území Sovětského svazu.

24. června generál Sikorski ještě před začátkem polsko-sovětských jednání informoval velitele britské mise v Moskvě generála Massona Macfarlaneho, kterému popisoval politiku Sovětského svazu a zásady spolupráce se Sovětským svazem. Po splnění polských požadavků měla začít organizace polských oddílů na území Sovětského svazu se zachováním jejich suverenity a použití v boji pouze na základě rozkazu polské vlády shodné se spojeneckým velením. Vybrané oblasti pro formování jednotek se měly nacházet východně od linie Astrachaň-Archangelsk. Byla sondována možnost, zda budou zásobováni britským i

⁴¹ LIPSKI, Józef – RACZYŃSKI Edward – STROŃSKI, Stanisław. *Trzy podróże Gen. Sikorskiego do Ameryki*. Londyn : Instytut Historyczny im. gen. Sikorskiego 1949. s. 6.

⁴² ŻAROŃ, Piotr. *Armia Andersa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000. 322 s., [7] l. obr. příl. ISBN 83-7174-633-4. s. 21.

americkým vybavením, které bude doručeno přes Indii nebo Sibiř. V případě nebezpečí měly být polské jednotky evakuovány do Indie.

Jednotky měly být složeny výlučně z polských občanů. Jednalo se o polské válečné zajatce ze Starobilka u Charkova, Ostaškova u Moskvy, Sverdlovska na Uralu, Kozelska u Smolenska a Krasnojarska na Sibiři. Sikorski je chtěl držet dál od válečných zón a doporučil je evakuovat do Palestiny a Kanady. Zdůrazňoval hlavně okresy, ve kterých se mělo nacházet polské obyvatelstvo. Semej a Pavlodar u řeky Irtyš v Kazachstánu, Mariansk na jihovýchodě od Novosibirsku, Akt'ubinsk na jižním Uralu, Irkutsk a Vologda.

Při jednání s velitelem britské vojenské mise o polských válečných zajatcích a vznikající polské armádě Sikorski jmenoval generála Stanisława Hallera, generála Władysława Anderse, generála Piotra Skuratowicze, generála Karaszewicze-Tokarzewsého, plukovníka Edwarda Perkowicza, plukovníka Jerzeho Grobického a další. Ve dnech 22. a 24. června 1941 vyslala polská vláda dvě instrukce do Polska a polských zahraničních institucí. V instrukcích bylo uvedeno, neangažovat se ani na ruské ani na německé straně. Němci jsou hlavním nepřítelem a spolupráce Polska a SSSR bude možná, až se SSSR definitivně vzdá polských území a napraví křivdy na polském obyvatelstvu ⁴³

Polsko-sovětská dohoda z 30. července 1941 známá pod názvem Sikorski-Majski znamenala bod zvratu v polsko-sovětských vztazích. Vztahy zničené 17. září 1939 dohoda částečně obnovila. Tato dohoda se stala politicko-právním podkladem vzájemného spojení proti společnému nepříteli – Němcům. V první polsko-sovětské smlouvě, která byla podepsána v Londýně polským premiérem a armádním generálem Władysławem Sikorským spolu se sovětským ambasadorem Ivanem Majským. Sovětská vláda uznala, že sovětsko-německé dohody z roku 1939, které se týkají změn polských teritorií, jsou neplatné.⁴⁴ Druhá část této smlouvy potvrzovala obnovení vzájemných vztahů, které byly přerušeny 17. září 1939. Ve třetí části se strany zavazovaly k vzájemné podpoře ve válce proti Němcům. Nejpodstatnější byla čtvrtá část, ve které vláda Sovětského svazu souhlasí s utvořením polského vojska na svém území. To bude podléhat hlavnímu velitelství Sovětského svazu, ve kterém bude zastoupena i polská armáda. V pátém článku dokumentu bylo uvedeno, že polští obyvatelé, kteří byli

⁴³ Tamtéž, s. 23.

⁴⁴ *Układ Sikorski-Majski: wybór dokumentów*, wybrał, oprac. i wstępem poprzedził Eugeniusz Duraczyński, Warszawa: PIW, 1990, 278 s. ISBN 83-06-01896-6, s. 73.

zbavení svobody na území SSSR jako váleční zajatci nebo z jiných důvodů, budou amnestováni.⁴⁵

To dávalo naději všem deportovaným do SSSR, a hlavně válečným zajatcům.

Dohoda Sikorski-Majski znamenala zásadní změnu v polsko-sovětských vztazích, možnost postavit silnou polskou armádu a zlepšit materiální a právní životní podmínky polského obyvatelstva.⁴⁶

Armádní generál Sikorski bezprostředně po uzavření dohody začal uskutečňovat její ustanovení. Koncentroval se zejména na organizaci polského vojska na území SSSR. Dne 4. srpna 1941 vycestovala do Moskvy speciální vojenská mise vlády RP. Jejími členy byli: brigádní generál Zygmunt Szyszko-Bohusz jako zplnomocněnec hlavního velitele, major Leon Bortnowski a Wisław Arlet jako příští sekretář polské ambasády v SSSR⁴⁷ Cílem této mise bylo sjednat zásady organizace budoucí polské armády v SSSR. V té době byl z moskevského vězení Lubjanka propuštěn brigádní generál Anders, který se připojil k vojenské misi v Moskvě. Dne 10. srpna byl jmenován armádním generálem Sikorským velitelem polské armády v SSSR a povýšen na hodnost divizního generála. Nejvyšší rada SSSR vyhlásila amnestii pro polské obyvatele, což uvolnilo mnoho válečných zajatců z pracovních táborů a věznic.⁴⁸

Dne 14. srpna 1941 po několikadenním jednání byla podepsána polsko-sovětská dohoda o vojenské organizaci na území Sovětského svazu. Dokument z polské strany podepsal brigádní generál Zygmunt Szyszko-Bohusz a ze sovětské strany zplnomocněnec hlavního velitele SSSR generálmajor Aleksandr Vasilevskij. 16. srpna byla povolána polsko-sovětská komise, jež měla za úkol organizovat a zaopatřit polskou armádu v SSSR. Polskou stranu reprezentovali: divizní generál Władysław Anders, brigádní generál Zygmunt Szyszko-Bohusz, plukovník Leopold Okulecki a podplukovníci Wiśniewski, Sulik-Sarnecki a Pstrokoński. Sovětskou stranu reprezentovali generál Žukov, plukovník Jevstigněv, majorové Panfilov a Kolesov. Byly vytvořeny dvě divize pěchoty a jeden rezervní pluk. Velitelství se mělo nacházet v městě Buzuluk. Jedna z plánovaných divizí se měla formovat ve městě Tockoje a druhá v Tatiševě.⁴⁹

⁴⁵ *Od Buzuluku do Pahlevi: Polskie Siły Zbrojne w ZSRR i na Bliskim Wschodzie 1941-1943*. Skrabacz A. – Sokół-Potocki M. – Koza K. – Kunikowski J. (edd.), Warszawa: Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, 2012, ISBN 978-83-63050-08-5, s. 11-12.

⁴⁶ Tamtéž, s. 12.

⁴⁷ ŻARONŃ, Piotr. *Armia polska w ZSRR, na Bliskim i Środkowym Wschodzie*. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1981. 283 s., [24] l. il., s. 42.

⁴⁸ *Od Buzuluku do Pahlevi*, cit. d., s. 13.

⁴⁹ ŻARONŃ, *Armia Andersa*, cit. d., s. 38-39.

2.3 Formování polské armády v SSSR

22. srpna 1941 byl vydán generálem Andersem první rozkaz zahrnující vytvoření polské armády na území SSSR a vyzval veškeré obyvatele RP, kteří byli schopni nést zbraň, aby splnili svou povinnost vůči vlasti a vstoupili pod prapory bílého orla.⁵⁰

Začaly se formovat dvě pěchotní divize (pátá a šestá), které měly zahrnovat kolem 30 tisíc vojáků. Komise nařídila, aby se velitelství i štáb nacházely v Buzuluku. Pátá divize se měla formovat v Tatiščevě severovýchodně od Saratova a šestá divize se měla formovat ve městě Tockoje, které je vzdálené 40 km od Buzuluku. V Koltubance bylo zamýšleno vytvořit technickou skupinu armády.⁵¹

27. srpna 1941 v budově polské ambasády, jež byla sídlem velitelství polských ozbrojených sil. Byly přiděleny jednotlivé funkce určených důstojníků.⁵²

Vůdce armády – div.gen. Władysław Anders

Velitel štábu - plk. Leopold Okulicki

Proviantní důstojník – pplk. Stanisław Pstrokoński

Velitel I. Oddílu - pplk. Władysław Krogulski

Velitel II. Oddílu - pplk. Jan Axentowicz

Velitel III. Oddílu - pplk. Kazimierz Wiśniowski

Velitel intendentury – plk. Adam Kosiba

Velitel zdravotní služby - pplk. lek. Bolesław Szarecki

Velitel 5. pěchotní divize – brig. gen. Mieczysław Boruta-Spiechowicz

Zástupce velitele 5. pěchotní divize – plk. Jerzy Grobicki

Velitel štábu 5. pěchotní divize – pplk. Zigmund Berling

Velitele 6. pěchotní divize – brig.gen. Michał Tocharzewski-Karaszewicz

Zástupce velitele 6. pěchotní divize – brig.gen. Jerzy Wołkowicki

Velitel štábu 6. pěchotní divize – mjr. Ludwig Domoń⁵³

Dne 6. září 1941 polské divize měly celkem 686 důstojníků a 10 874 řadových vojáků.⁵⁴ Nicméně postupem času se ze Sovětské strany objevila nechuť vůči propouštění z táborů a věznic. Ti, kteří byli odsouzeni za účast po 17. září 1939 v polských nacionalistických organizacích, byli amnestováni. Ostatní, kteří nebyli odsouzeni a byli vězněni z jiných důvodů,

⁵⁰ *Od Buzuluku do Pahlevi*, cit. d., s. 13.

⁵¹ ŻAROŃ, Piotr. *Armia Polska w ZSRR i przyczyny jej ewakuacji*, Warszawa 1991, s. 10.

⁵² *Od Buzuluku do Pahlevi*, cit. d., s. 14.

⁵³ Tamtéž s. 14; SIEMASZKO, *Generał Anders*, cit. d., s. 267.

⁵⁴ Tamtéž s. 14-15.

měli s propouštěním potíže. Do 1. října 1941 bylo amnestováno 345 511 osob a dalších 41 421 očekávalo propuštění.

Sovětská vláda amnestovala pouze zatčené osoby polské národnosti a deportované vynechávala. Mnoho velitelů pracovních táborů nedodrželo rozkaz k amnestii, protože za uvolněné Poláky už nedostali nového zatčeného. Nebo propustili staré a nemocné a mladé a zdravé si ponechali. To bylo důvodem, proč průměrný věk v polské armádě byl 37 let.⁵⁵ Sovětská vláda uznávala za polské obyvatele pouze občany polské národnosti, Ukrajinci, Bělorusové, Židé a další byli považováni za občany Sovětského Svazu a podléhali mobilizaci do Rudé armády.⁵⁶

Nebyla zodpovězena otázka vyzbrojení již existujících divizí, které doposud nevyfasovaly výstroj, kterou jim slíbila Velká Británie a Spojené Státy. Rozvoj polského vojska se neodvíjel pouze na základě dohody Stalina a Sikorského, ale i od toho, jak se zachovaly země, které měly polské armádě dodat vybavení. Rovněž nebyl upřesněn způsob přechodu polsko-sovětské hranice u odcházejících polských občanů. Tyto otázky zůstaly otevřené a každá strana si je interpretovala po svém. To bylo důvodem diplomatických jednání v roce 1942, které v lednu 1943 způsobilo zhoršení polsko-sovětských vztahů, jež vyústilo v otevřený konflikt.

4. prosince proběhlo setkání mezi představiteli sovětské a polské armády ohledně formování dalších polských jednotek. Sovětskou stranu zastupovali: Pantilov, gen. Žukov, plk. Jevstignějev a mjr. Sosiňský. Polskou stranu zastoupili gen. Anders, gen. Szyszko-Bohusz a plk. Okulicki.

Gen. Anders představil projekt ohledně formování armády skládající se ze sedmi divizí s počtem 110 000 osob. Se sovětskými představiteli se dohodl, že divizí bude 6 s 96 000 vojáky, mimo to 25 000 vojáků mělo být evakuováno do Skotska a na Střední východ. SSSR souhlasil, že vyzbrojí 5. a 6. divizi a zbylé čtyři měly obdržet výzbroj Velké Británie a Spojených Států.⁵⁷ Na základě rozhodnutí vojenské komise bylo stanoveno, že polské divize budou rozmístěné v jižních středoasijských sovětských republikách: Uzbecké, Kirgizské a jižních částech Kazachstánu. Obě strany souhlasily s povoláním odvodních komisí s cílem provádění rekrutace. Termín ukončení organizace nových divizí byl dohodnutý do konce února 1942. Gen. Sikorski ještě 10. prosince vydal instrukce ohledně organizace a podřízení polské armády

⁵⁵ ŽARONĚ, *Armia Andersa*, cit. d., s. 58.

⁵⁶ MATERSKI, Wojciech, SZAROTA, Tomasz. *Polska 1939-1945: straty osobowe i ofiary represji pod dwiema okupacjami*. Warszawa 2009. ISBN 978-83-7629-067-6, s. 258.

⁵⁷ ŽARONĚ, *Armia polska w ZSRR, na Bliskim i Środkowym*, cit. d., s. 103-104.

v SSSR. V instrukcích zdůraznil, že polská armáda v SSSR je integrální částí polských ozbrojených sil a podléhá pod velení hlavního polského vojenského velitele.⁵⁸

2.4 Evakuace polské armády z SSSR

Po útoku Němců na SSSR vyslal gen. Sikorski memorandum, ve kterém navrhoval evakuaci polského vojska přes Kavkaz a Irán nebo přes Turecko do Palestiny případně do Indie. Později změnil názor a místo totální evakuace navrhl vytvoření silného vojska v SSSR, které přijde do vlasti po boku sovětské armády. Jelikož Sikorski přišel s touto ideou brzy, byly zde obavy, že Britové budou chtít využít Poláky proti Japoncům, od kterých hrozil útok na Indii a dále na Irán a Blízký východ. Během prosince se Sikorski se Stalinem dohodli, že armáda bude zformovaná na Blízkém východě, kde bude možnost jejího přechodu k Britům. Stalinovi se to nelíbilo a poukazoval na to, že mu tuto evakuaci Poláků již navrhoval Churchill a Hariman. Stalin souhlasil nejprve s vysláním 25 000 vojáků, kteří se připojí k již existujícím polským jednotkám v Anglii a Egyptě. 18. března se gen. Anders a plk. Okulicki sešli se Stalinem a dohodli se na zvýšení počtu evakuovaných na 44 000.⁵⁹ Mezi nimi byly i ženy a děti, které by v SSSR pravděpodobně zemřely hladem.

Další den gen. Anders obdržel depeši z Londýna, která byla podepsána gen. Klimeckým a ve které stálo:

„Britská vláda byla informována, že do evakuačních vojenských transportů byly připojeny rodiny, kterých se evakuace netýká. Z důvodu zásobovacích potíží v Iránu je nutné evakuace rodin pozastavit do doby eventuálního povolení britské vlády, aby nedocházelo k brždění vojenské evakuace. Kolik rodin bylo již evakuována a kolik ještě chcete evakuovat?“⁶⁰

Protože do evakuace zbývalo již pár dní, tak Anders, aby mohl tyto lidi zachránit, musel jednat rychle. Nechtěl čekat, než přijde povolení z Británie a vzal na sebe veškerou odpovědnost. Nechal tyto lidi poslat do Iránu, i když počítal s tím, že jich tam spousta zemře. V Sovětském svazu by je čekala smrt a nyní měli naději.

⁵⁸ KOT, Stanisław. *Listy z Rosji do gen. Sikorskiego*. Londyn: Jutro Polski, 1955. 576, [3] s.: fot., 1 mapa, err., s. 254-256.

⁵⁹ SARNER, Harvey. *Zdobywcy Monte Cassino: general Anders i jego żołnierze*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo, cop. 2006. 294 s., [8] s. tabl. : il.; 23 cm. ISBN 83-7506-003-8. s. 95-97.

⁶⁰ ANDERS, Władysław. *Bez ostatniego rozdziału: Wspomnienia z lat 1939-1946*. Wyd. 3. przejr. i popraw. Londyn: Gryf Publishers, 1959. XVI, 408 s. 161-162.

2.5 Návštěva gen. Anderse v Londýně (duben-květen 1942)

O dva dny později letěl sovětským letadlem do Teheránu, kde navázal kontakt s britskou vládou a jednal s polskými veliteli o evakuaci při cestě do Káhiry. Když dorazil do Londýna, jednal se Sikorským a Churchillem. Od 24. do 26. dubna navštívil polské oddíly ve Skotsku a se mnohými se znal osobně. Ze Skotska se znovu přesunul do Londýna, kde se konala schůzka velitelů vedená gen. Sikorským. Hlavním tématem jednání byla organizace polských jednotek ze Skotska a SSSR na Blízkém východě. Před odjezdem z Londýna jednal Anders se Sikorským, že je nutné dostat lidi co nejrychleji ze SSSR, dokud je oslabený Němci. Sikorski mu navrhol, aby zůstal v Londýně, případně ať se přesune na Blízký východ, ale Anders se vrátil do Ruska dokončit to, co začal.⁶¹

2.6 První evakuace (březen – duben 1942)

Na přelomu ledna a února 1942 byla střediska formování polské armády přenesena na jih, zejména do Uzbekistánu. Středisko hlavního velitelství, ve kterém sídlil gen. Anders a několik vyšších důstojníků bylo ve městě Yangiyul. Generál se obrátil na SSSR s návrhem vyslání první polské divize na frontu a nejlépe celé polské vojsko, které 6. března 1942 dosahovalo počtu 67 000 osob z toho 22 000 ve vojenském stavu, více vojáků by nebylo možné uživit. Gen. Anders z tohoto důvodu žádal o jednání se Stalinem, které se uskutečnilo 18. března, jehož se účastnil ještě gen. Okulicki. Anders tušil, že se Stalin chce polské armády zbavit, protože představovala potencionální riziko, a Churchill chtěl soustředit spojenecké síly na Blízký východ. Stalin souhlasil se zvýšením počtu vojáků do 44 000 osob za podmínky, že v SSSR zůstanou pouze tři divize a veškerý přebytek, jenž čítal kolem 34 000 osob, bude přesunut na Blízký východ. Na přelomu března a dubna 1942 došlo k první evakuaci polského vojska ze SSSR. Mezi 24. březnem a 4. dubnem bylo evakuováno 33 069 vojáků 10 789 civilistů z toho 3 000 dětí. V SSSR zůstalo více než 40 000 vojáků, kteří měli pouze 8 600 pušek a asi 100 těžkých kulometů.⁶²

Evakuace civilního obyvatelstva se stala předmětem rozporu mezi gen. Andersem a štábem hlavního velitele a ambasádou RP v Londýně. Ti se obávali, že by britská vláda mohla dělat problémy s přepravou vojska do Iránu. 27. března 1942 přišla gen. Andersovi depeše z Londýna, jenž byla podepsána velitelem štábu gen. Klimeckým. V depeši bylo uvedeno, že

⁶¹ Tamtéž, s. 162-165.

⁶² LENKIEWICZ, Antoni. *General Władysław Anders (1892-1970)*. Wrocław: Wydawnictwo – Biuro Tłumaczen, 2008. s. 32-36.

se evakuace týká pouze vojáků a transporty civilního obyvatelstva byly pozastaveny, dokud to britská vláda neodsouhlasí. Anders byl následně pozván do Londýna, aby objasnil situaci. Během této návštěvy mu gen. Sikorski udělil řád *Virtuti Militari* za boje v září 1939. Anders během návštěvy dojednal, aby byli evakuováni i civilisté. Po první evakuaci zůstalo v SSSR více než 40 000 polských vojáků.⁶³ První část evakuace se týkala vyškoleného personálu (pilotů, techniků, mechaniků a radistů), které chtěli Britové ihned vyslat do Velké Británie.⁶⁴

Podle informací, které Sikorski podal 13. dubna 1942 na polské ambasádě ve Washingtonu se během první evakuace přemístěno ze SSSR 30 000 vojáků, 12 610 civilistů, 100 kadetů a 1150 žen z jednotek *PSŻ* (Pomocná služba žen). Podle sovětské strany bylo transportováno 29 099 vojáků a 12 155 civilistů. Počet evakuovaných uváděný polskou stranou je o 1500 vyšší, může to být způsobené tím, že části civilního obyvatelstva se podařilo uniknout sovětským kontrolám a uniknout tajně.⁶⁵

2.6 Mezi evakuacemi

Po první evakuaci sovětská strana zablokovala Polákům další rekrutování do polské armády. Dne 4. května 1942 Kot vznesl protest k Molotovovi ohledně tohoto rozhodnutí a dále proti rekrutaci Poláků do Rudé armády. Připomněl mu, že se 18. března dohodl Stalin s Andersem na tom, že polská armáda může pojmout veškeré polské obyvatelstvo včetně těch 44 000, jež měli zůstat v SSSR. Sikorski s Kotem obdrželi odpověď, ve které bylo uvedeno, že Stalin nepovoluje další rekrutaci, neboť nemá tolik zásob, aby krmil armádu, která nebojuje.

Sovětská strana se po první evakuaci vyjádřila, že další evakuace následovat nebude a že polská strana musí zrušit svá evakuační střediska. Nicméně 30. června 1942 Molotov nechal informovat britského ambasadora, že Poláci mají tři vyškolené divize, které jsou připraveny k boji a že se sovětská vláda rozhodla, aby přešly pod britské velení. Stalin potvrdil, že nemá námítky ohledně přesunutí polských oddílů na Blízký východ a navrhl přesunout tři divize a Britové souhlasili.⁶⁶ V období mezi první a druhou evakuací tisíce Poláků putovalo přes Rusko a Uzbekistán v naději, že se jim podaří včas připojit se k Andersově armádě.⁶⁷

⁶³ Tamtéž, s. 36-37.

⁶⁴ DAVIES, Norman. *Szlak nadziei: Armia Andersa. Marsz przez trzy kontynenty* [online]. Warszawa: Rosikon Press, 2015, 871 s. [cit. 2018-11-25]. ISBN 978-83-62981-13-7. Dostupné z: <http://www.publio.pl/szlak-nadziei-norman-davies,p128272.html> s. 194.

⁶⁵ SARNER, *Zdobywcy Monte Cassino*, cit. d., s. 100.

⁶⁶ Tamtéž, s. 101.

⁶⁷ DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 210.

2.7 Druhá evakuace (červenec-srpen 1942)

Druhá evakuace začala v polovině července 1942 a trvala několik měsíců. Počet vojáků byl podobný jako při první části evakuace, ale civilistů bylo mnohem méně. Hlavní trasa vedla podél železnice z Taškentu v Uzbekistánu do 965 km vzdáleného Mašhadu v severovýchodním Íránu. Cesta trvala jeden nebo dva dny. Menší skupina evakuovaných byla vyslána do Krasnovodska (dnešní Turkmenbaši), odkud pokračovala přes moře do Pahlavi.⁶⁸

Druhá evakuace se týkala převážně představitelů vojenské administrace, kteří dostali za úkol založit základny a připravit se na přísun lidí. Z řad civilistů měly přednost děti a nemocní. Deportovaní se vezli nákladními vozy do přístavu v Krasnovodsku na východním břehu Kaspického moře, z kterého posléze dopluli parníkem do íránského přístavu v Pahlavi (dnešní Bandar-e Anzali). Cesta z Krasnovodska do Pahlavi trvala tři dny. Lodě byly přeplněné ženami, dětmi a muži stojícími v podpalubí nebo na palubě, protože místa na spaní na železných mřížích pro všechny nestačila. Pláže a pobřeží v Pahlavi nepřipomínali ráj, ale byli plně hladových, žíznivých a dezorientovaných lidí na kterých se podepsal pobyt v Sovětském Svazu. Nemocnice se začali plnit a britské příjmací kanceláře si nedokázaly poradit s tak velikou masou zbídačených lidí, mnozí z nich hned po příjezdu zemřeli.⁶⁹

Jedním z hlavních problémů během druhé evakuace byl problém židovských rodin. NKVD těmto rodinám, které chtěly odjet jako válečné rodiny, dělala komplikace. Židům bylo oznámeno, že o ně polská vláda nejeví zájem a jejich výjezd neodsouhlasila. Navíc vojsku bylo nakázáno, aby Židy do transportů nepouštěli. Gen. Anders se 3. srpna 1942 setkal s židovskými představiteli, které informoval ohledně této problematiky. Sovětská vláda souhlasila pouze s výjezdem rodin jen těch Židů, kteří aktivně plní vojenskou službu. S polskou armádou opouštělo Sovětský Svaz přes 4000 Židů.⁷⁰ Poslední transport do Pahlavi dorazil 6. září 1942.⁷¹ V Pahlavi bylo pohřbeno 639 Poláků, z toho polských vojáků bylo 163.⁷²

⁶⁸ Tamtéž, s. 212.

⁶⁹ DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 194-196.

⁷⁰ ANDERS, *Bez ostatnego rodziału*, cit. d., s. 133.

⁷¹ ŻARONŃ, *Armia polska w ZSRR, na Bliskim i Środkowym Wschodzie*, cit. d., s. 187.

⁷² SMOLIŃSKI, Józef et al. *Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie po II wojnie światowej: klęska zwycięzców*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2016, 448 s. ISBN 978-83-7399-677-9, s. 238.

2.8 Židé v polské armádě

V září roku 1939 se v sovětské okupační zóně ocitlo 13 200 000 polských občanů, z toho 1 309 000 se hlásilo k judaismu a 1 109 000 považovalo jidiš nebo hebrejštinu za svůj rodný jazyk. V září roku 1939 se mnoho Židů obávalo německého vítězství a vpád Rudé armády pro ně znamenal určité uvolnění. Židé Rudou armádu vítali. Jednak to bylo ze strachu z Němců, ale též bylo mezi židovskou populací více sympatizantů komunismu než v ostatních národnostních skupinách. Spousta mladých Židů z chudých i bohatých rodin vstoupilo do milicí a účastnilo se v roce 1939 hromadného zatýkání. Dne 29. listopadu bylo uděleno stálým obyvatelům Běloruské a Ukrajinské sovětské socialistické republiky sovětské občanství, nicméně se to netýkalo uprchlíků, mezi kterými tvořili Židé vysoký podíl. Uprchlíci měli právo výběru. Mohli se nahlásit u německo-sovětské komise a vrátit se na území pod německou okupací, nebo mohli zůstat na území okupované Sověty. Ti, kteří zůstali (Poláci i Židé) si museli vybrat, zda zažádají o udělení sovětského občanství. Pokud tak neučinili, byli vyvezeni v červnu 1940 hluboko do sovětského území. Těchto odvezených uprchlíků bylo 240 000, z toho 41 % Poláků a 59 % Židů.⁷³

V období 1939 – 1941 byla v Sovětském svazu držena spousta polských Židů, v poměru k polské populaci jich bylo mnohem více než v Polsku před válkou. Krátce po „amnestii“ se jich hlásilo do polské armády velmi vysoké množství.⁷⁴ Polští důstojníci často ve vojsku Židy nechtěli, ale gen. Anders zakázal antisemitistické postoje.⁷⁵ Opustit Sovětský svaz se bez výjimek podařilo pouze Židům aktivně sloužícím v polské armádě. Bylo jich zhruba 4 000.⁷⁶ Tvořili velkou část Andersovi armády. Například v 1. pěchotní divizi tvořili Poláci 52,8%, Židé 22,67%, Ukrajinci 17%, Bělorusové 4,67% a ostatní 0,7%. Židovských důstojníků bylo 20 %. Nejvyšší počet Židů v 1. pěchotní divizi byl 5. července, v počtu 441 osob a nejvyšší počet židovských důstojníků čítal 20 osob. Podle odhadů bylo v ostatních divizích více než 200 důstojníků židovské národnosti, takže každý pátý důstojník byl Žid. Více než 50% důstojnického sboru tvořili důstojníci Rudé armády, z toho vyplývá, že více než polovina zbývajících polských důstojníků byli Židé. Ne všichni židovští důstojníci používali vlastní příjmení, místo toho často používali jejich polský ekvivalent. Příčinou byly antisemitistické

⁷³ SIEMASZKO, *General Anders*, cit. d., s. 312-313.

⁷⁴ KOT, Stanisław. *Listy z Rosji*, cit. d., s. 136.

⁷⁵ Tamtéž, s. 164.

⁷⁶ ANDERS, *Bez ostatniego rozdziału*, cit. d., s. 133.

nálady v značné části vojáků. Velkou část důstojníků tvořili Rusové a obávali se, že další „cizí element“ v polské armádě by mohl zvýšit míru antisemitismu ⁷⁷

Ve vojsku sloužilo více než 20 000 Židů, z toho bylo asi 3 300 důstojníků. Většina Židů sloužila v oddílech zformovaných v SSSR. Asi 1 300 židovských vojáků, důstojníků a poddůstojníků padlo v boji.⁷⁸

⁷⁷ NUSSBAUM, Klemens. *Historia złudzeń: Żydzi w armii polskiej w Zsrr 1943-1945*. Warszawa: Wydawnictwo Teatragon 2016, 228 s. ISBN: 978-83-63374-52-5, s. 96-100.

⁷⁸ Tamtéž, s. 176.

3. ANDERSOVA ARMÁDA NA PŘEDNÍM VÝCHODĚ

3.1 Írán 1942-1943

Britové čekali v Íránu na příchozí z Kaspického moře s léky a zásobami, nicméně ti byli často v tak špatném stavu, že jim už nebylo pomoci. Polovina civilistů trpěla nakažlivými nemocemi, hlavně tyfem, malárií a úplavicí. Byli vyhladovělí a zesláblí. Z 12 000 příchozích civilistů z první části evakuace bylo 6 200 po příjezdu hospitalizováno a 433 zemřelo již po vylodění. Celkem 1 344 vojáků a civilistů z první části evakuace zemřelo v Íránu (kolem 3%). V listopadu 1942 už nežilo 22 – 28 % z těch, kteří vyšli s Andersem ze Sovětského svazu.⁷⁹ Cesty vedoucí přes Írán, Irák a Palestinu byly pokryté polskými hroby.

40 % evakuovaných mělo vši, proto každý musel být dekontaminován a jejich oděvy byly určeny ke spálení. Ne všichni s tímto krokem souhlasili. Před opuštěním Sovětského svazu vyfasovali nové uniformy případně civilní oděvy. Zdravotní služba musela každého, kdo opustil SSSR, osobně přesvědčit, že je to nutné z důvodu eliminace infekčních nemocí, se kterými přišli do kontaktu. Následně jim byly přiděleny nové uniformy případně civilní oděvy.

Jelikož Poláci v SSSR trpěli nedostatkem potravin, Írán jim v porovnání se Sovětským svazem připadal jako poměrně hojná země. V Íránu byla vysoká korupce, což se projevovalo u potravinových přiděľů. Místní za tyto nedostatky začali vinit Poláky a mezi těmito skupinami začalo vznikat napětí. Íráncům se zdálo, že polské děti dostávají větší dávky jídla než jejich vlastní a z toho vypukly nepokoje.

Írán byl od roku 1941 pod britskou a sovětskou okupací. Jeho území bylo bohaté na ropu a pro spojence bylo strategicky důležité získat ho dříve než mocnosti Osy. Írán se stal místem, kde se dělila sovětská sféra vlivu od britské. Polská armáda do Íránu nevstoupila s pozváním šáha, ale jako host britských okupantů, nicméně byli to lidé, kteří si toho v Rusku hodně vytrpěli, a to budilo lítost místních občanů.⁸⁰

3.2 Medvěd Wojtek

Hnědý medvěd později pojmenovaný Wojtek se narodil na počátku roku 1942 v hamadánských horách v Íránu. Lovci zastřelili jeho matku a našel ho tam malý chlapec. Medvěda si vzal do batohu a prodal ho na trhu. Na jaře 1942 nedlouho po první evakuaci ho

⁷⁹ GRAHAM, Dominick a Shelford BIDWELL. *Tug of War: The Battle for Italy 1943 - 1945*. New York: Pen and Sword, 2004, 448 s. ISBN 18-44-1509-84, s. 261.

⁸⁰ STYPUŁA, Wiesław. *W gościnie u „polskiego” maharadzy: wspomnienia z pobytu w Osiedlu Dzieci Polskich w Indiach w latach 1942–1946*. Warszawa 2000, 272 s. ISBN 83-913980-0-5, s. 36-37.

tam koupila mladá Polka Irena Bokiewicz. Malé medvídky krmila z láhve a zacházela s ním jako s domácím pejskem. Ten začal rychle růst a přibývat na váze, proto musel změnit prostředí a Irena ho darovala gen. Borutu-Spiechowiczowi, o kterém bylo známo, že má rád zvířata a byl tou dobou v Teheránu. Boruta-Spiechowicz medvěda nezvládal, proto ho daroval vojsku. Tak se budoucí hrdina armády gen. Anderse dostal do 2. logistické roty později přejmenované na 22. zásobovací rotu dělostřelectva. Tam se naučil základní povely jako „sedni“ nebo „stůj“ a byl domestikován.⁸¹

V roce 1943 Wojtek přešel s armádou do Iráku. Jeho opatrovníci byli přiděleni k dělostřelectvu a medvěd se stal maskotem jednotky. Byly mu už dva roky, měřil téměř dva metry a vážil 225 kg. Vojáci ho naučili nosit těžké dělostřelecké náboje, které obvykle převáželi dva vojáci ve vozíku a Wojtek byl dobrým pomocníkem při nakládání a vykládání nákladních vozů. Měl rád jízdu na motorových vozech a jeho nejlepším přítelem byl dalmatin patřící britskému důstojníkovi. S vojáky s radostí zápasil a měřil si sílu s každým, kdo měl odvahu se s ním utkat.

V Palestině, když se rota připravovala na přesun do Itálie, vznikl problém. Britští vojáci nechtěli napsat živé zvíře na list pasažérů a ani jako náklad. Vypadalo to, že Wojtek bude muset zůstat v Egyptě, ale problém byl vyřešen, když byl Wojtek rekrutován jako voják do polské armády.⁸²

Jako voják odsloužil dva roky na italské frontě. V roce 1946 odplul se svou jednotkou z Itálie do Velké Británie. Po válce se polští vojáci z této jednotky museli rozhodnout, zda Wojtka nechají zastřelit nebo jestli půjde do ZOO. Po rozpuštění jednotky byl přesunut do zoologické zahrady v Edinburhu, kde ho přátelé z polské armády často navštěvovali až do jeho smrti v roce 1963.⁸³

3.3 Karpatská brigáda

V letech 1941–1942, když se Andersova armáda teprve tvořila, tak v Sýrii již byla od dubna 1940 utvořena jiná polská formace. Jednalo se o samostatnou brigádu karpatských

⁸¹ DAVIES, *Szlak nadziei* cit. d., s. 650., KAZEK, Agnieszka a Marek SKRZYDLEWSKI. *Teka drużynowego: CZERWONE MAKI*. Warszawa: Marron, 2014, 32 s. ISBN 978-83-64637-00-1. s. 6.

⁸² Tamtéž, s. 652.

⁸³ Tamtéž, s. 657, GOVAN, Fiona. *Brown bear - hero of battle of Monte Cassino - to be honoured* [online]. The Telegraph, 2012 [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/history/world-war-two/8995013/Brown-bear-hero-of-battle-of-Monte-Cassino-to-be-honoured.html>

střelců, která fungovala až do května 1942 samostatně. Jejím velitelem byl od začátku až do konce plk. později gen. Stanisław Kopański.

Po pádu Polska bylo vojákům, kteří se nevzdali a nebyli zajati, přikázáno prchnout do Francie nebo na území, jež s ní byla svázaná. Většina dorazila do Francie přes Maďarsko, Jugoslávii nebo Itálii, ale několik tisícovek vojáků se vydalo směrem na Balkán, odkud bylo možné se dostat na francouzské mandátní území Libanon nebo Sýrii. Po překročení bulharské nebo rumunské hranice nebylo těžké získat místo na lodi z Konstace nebo Varny a doplout přes Bospor a Dardanely do Bejrútu. V zimě 1939 – 1940 se o polské ozbrojené síly v emigraci nejvíce starala Francie. Francouzští úředníci v Levantě se o příchozí postarali a eskortovali je na základnu v syrském Homsu. Do dubna roku 1940 brigáda dostala název a rozdělila se na pododdíly. Tou dobou měla okolo tři a půl tisíce vojáků a důstojníků. Brigáda povstala po vzoru elitní francouzské formace *Chasseurs Alpins*, která se specializovala na boj v horách. Karpatská brigáda se skládala ze dvou pluků pěchoty dále z pluku dělostřeleckého, průzkumného, zpravodajského a z ženistů. Početní stav se ještě rozrostl vlivem příchodu nových rekrutů na 6840 vojáků a 208 důstojníků.⁸⁴

Bejrút, hlavní město Libanonu bylo bohatým mořským přístavem, finančním centrem a pro turisty bylo atraktivní. Od roku 1939 se v něm nahromadily rodiny, které byly spojené s karpatskou brigádou. Pád Francie roku 1940 vedl Libanon směrem k nezávislosti a francouzský guvernér Sýrie spadl pod vichistický režim. Z tohoto důvodu vláda RP v emigraci přikázala plk. Kopańskému, aby odvedl své lidi ze Sýrie do sousední Palestiny, která byla řízena Brity. Od té chvíle byli vojáci odděleni od většiny civilistů. Počátky severoafrické kampaně byly spojeny s Mussoliniho rozhodnutím o vyhlášení války Velké Británii v listopadu 1940. Tím vykonal gesto solidarity vůči Němcům, kteří prohráli bitvu o Anglii, a zároveň měl ambice o zvětšení italských území v severní Africe. Vyslal expedici z Libye do britského Egypta a plánoval dobýt Suezský průplav.

První boje tohoto tažení proběhly v nedůležitých potyčkách mezi britskými a italskými silami na egyptsko-libyjské hranici. Jak se boje postupně rozrůstaly, Britové povolali na pomoc svou 8. armádu a Italové své německé spojence. Sousední francouzské kolonie Tunisko a Alžírsko zůstaly věrné vichistickému režimu a podporovaly země Osy. Nicméně když byla potopena Brity francouzská flotila a svobodná Francie převzala kontrolu nad Tuniskem, tak se konflikt rozšířil, ale žádná ze stran nemohla vyhlásit vítězství, jelikož k tomu bylo třeba kontrolovat celé severoafrické pobřeží. Němci se rozhodli tam vyslat Rommelovu Afrikakorps.

⁸⁴ DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 271.

Během tohoto období karpatská brigáda měla základnu v palestinském městě Latrun a svůj počet zvýšila již na 5 000. Brigáda nemohla být použita v Libyi, protože Polsko Italům nevyhlásilo válku, ale několik oddílů bylo vysláno do Egypta, kde střežily zajatecké tábory a fungovaly jako posily v alexandrijské pevnosti. Po německé invazi do Jugoslávie a Řecka v dubnu roku 1941 byla brigáda vyslána do haifského přístavu, odkud měla být přesunuta na Balkán. Nicméně Němci obsadili Řecko a tento přesun už neměl smysl. Když se v Libyi objevily Akrikakorps, bylo rozhodnuto, že se karpatská brigáda přesune do severní Afriky spolu s britskými silami.⁸⁵

Tažení v severní Africe bylo plné rychlých manévřů vojsk Osy i spojenců. Časté byly útoky i protiútoky podél pobřeží. Mocnosti Osy tlačily Brity na východ do Egypta, a když Britové začali mít převahu, tak Němci a Italové ustupovali přes Libyi na západ. Karpatská brigáda vstoupila na scénu v srpnu roku 1941 s cílem ovládnutí obrané linie Tobruku, který dobyli Australané.

Tobruk byl napaden vojsky Osy a obležení trvalo 241 dní. Poláci tam přišli spolu s československým 11. batalionem ve chvíli, kdy Australané žádali o odchod jeho vyčerpané 9. divize. Poláci válčili společně s československými, britskými i australskými spojenci a Tobruk bránili až do 7. prosince, kdy Rommel musel ustoupit.

V Tobruku padlo zřejmě 3 894 lidí, nejvíce Australanů. Po Tobruku se většina brigády připojila do britského 13. korpusu, se kterým bojovala v bitvě u Gazaly. Obležení Tobruku probíhalo zároveň s obležením Malty. Rommel v květnu 1941 prohlásil, že bez dobytí Malty nebude možné dobýt severní Afriku a z jižní Itálie vzlétlo na Maltu nad 3 000 německých náletů. Koncem roku 1942 po vyhrané bitvě u El-Alameinu spojenci kontrolovali východní část středomořského regionu a mohli se soustředit na západní část. Z Libye se brigáda vrátila do Palestiny, kde čekala na další rozkazy.⁸⁶ Celkových ztrát karpatské brigády bylo 213 osob, z toho 132 vojáků padlo při obraně Tobruku.⁸⁷

3.4 Irák

Koncem roku 1942, když byl Blízký východ značně ohrožen Němci, bylo potvrzeno, že se Anders se svými oddíly přesune do Iráku. Britové za pomoci oddílů indické armády ovládali Bagdád a s australským vojskem kontrolovali iránské naftové pole okolo Ábádánu. Američané

⁸⁵ Tamtéž, s. 272-273.

⁸⁶ Tamtéž, s. 278-280.

⁸⁷ SMOLÍNSKI, *Polskie Siły*, cit. d., s. 244-245.

byli v Persii a Sověti kontrolovali Kavkaz a íránský Ázerbájdžán. Naftová pole severního Iráku byla bez ochrany a tam byla vyslána Andersova armáda. Jeho hlavní velitelství bylo zorganizováno na severozápadě země ve městě Kirkúk.⁸⁸

Když se polská armáda přesouvala z Pahlavi do Iráku (od 10 srpna do 8 září), tak polské jednotky přešly pod nové velení. V srpnu 1942 byly vyděleny z velitelství „Střední východ“ do „Persie a Irák“, kterému se říkalo zkráceně „Paiforce“. Velitelství, armádní štáb, tanková brigáda a pluk hulánů byly rozmístěny v regionu Qizil Ribat na povodí Tigrisu kolem 140 km severozápadně od Bagdádu. Hlavní velitelství bylo ve velkém cihlovém domě, ale štáb s vojskem se rozmístil ve stanech. Do místních domů je nebylo možné umístit z důvodu špatných hygienických podmínek a také z náboženských důvodů.

Pátá, šestá a sedmá pěchotní divize, dělostřelectvo, polní nemocnice, školící a organizační středisko byly rozděleny v poušti v severovýchodním regionu u města Chanaqin. Ženské pomocné oddíly byly rozmístěny do měst Chanaqin a Qizil Ribat.⁸⁹ 2 korpus střelců byl přesunut z Palestiny rovněž do Iráku. Transport byl proveden automobily přes syrskou a iráckou poušť do Bagdádu, ale většina oddílů byla přepravena loděmi ze Suezského průlivu kolem Arabského poloostrova do přístavu Barsa v Perské zátocě, ze kterého jely železnicí do Bagdádu a Chanaqinu. Evakuace 2. korpusu trvala až do konce října, jako poslední dorazily oddíly 3. divize karpatských střelců. Na palestinském území zůstaly školy, pomocné ženské oddíly a nadbyteční důstojníci.

Hlavní komunikační linii regionu, ve kterém byly rozmístěny polské jednotky, tvořila železniční síť z Bagdádu a horská cesta spojující města Mahadan, Kermanshah, Chanaqin a Bagdád. V Chanaqinu, kde byly rozmístěny polské jednotky, převládal hornatý a skalnatý terén a vedla jím řeka Alwand. V regionu Qizil Rabat byl plochý, lehce kamenitý terén a nad ním vedl kanál k řece Diyala. Životní podmínky zde byly velmi těžké. Území leželo od řeky Tigris velmi daleko a vojáci často bojovali s malárií. Studna zde chyběla a využívání vody z řek zvyšovalo riziko nemocí. Podnebí, pouštní slunce, období dešťů a životní podmínky byly náročnější než v sovětské střední Asii. Velmi nepříjemné byly pouštní bouře a nebezpečí hrozilo i od jedovatých škorpiónů a pavouků. Denní život obtěžovaly roje takzvaných „arabských much“ a komárů. Při tom všem dlouhodobý nedostatek vody způsoboval rozvoj tropických nemocí, malárie a žaludečních nemocí. Veškeré práce byly komplikovány horkým podnebí, kvůli kterému se mezi 10-16 hodinou zastavovali veškeré fyzické práce.

⁸⁸ DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 248

⁸⁹ ŽARONĚ, *Armia Polska w ZSRR, na Bliskim i Środkowym Wschodzie*, cit. d., s. 187.

Polské jednotky, které tu byly rozmístěny, byly součástí 10. britské armády, která měla za úkol zabezpečit naftová pole v Iráku a Íránu. V květnu 1942 přešla německá vojska do ofenzivy v jižní části sovětsko-německé fronty. Hrozilo nebezpečí, že by Němci mohli přejít přes Kavkaz a podmanit si úpatí hor v okolí Tabrízu. Tam by si mohli založit leteckou základnu a následně by mohli bombardovat naftová pole v Iráku a Íránu. Britské základny ve městě Al Habbaniyah a v perské zátocce, nebo transporty se zásobami pro Sovětský svaz, které šly přes perskou zátoku. Z tohoto důvodu nechal britský štáb přesunout síly 10. armády do severního Íránu. Armáda tam utrpěla lehké ztráty. Skládala se z indického korpusu, dvou dvoubrigádových divizí pěchoty a indické tankové divize, která byla prakticky bez tanků. V listopadu se 10. armáda připojila do 3. britského korpusu a do 21. indického korpusu. Polské jednotky zabezpečovaly severní část Iráku před možným vpádem Němců z Kavkazu přes Turecko.⁹⁰ V Iráku Anders podléhal britskému velitelství v Bagdádu, od přechodu Palestiny a dále na západ odpovídal velitelství v Káhiře.⁹¹

3.5 Palestina

Přelomovým momentem v přesunu vojsk do Palestiny bylo otevření italské fronty v červenci roku 1943. Andersově armádě bylo přikázáno zaujmout pozice ve Středomoří, připravit se k nalodění a k následnému přesunu na Sicílii. Poté se měla v Itálii přidat k 8. britské armádě. Palestina byla první zastávkou na této cestě⁹².

Židé tvořili 900 let menšinu v Polsku i v Palestině, kterou považovali za svou vlast. Část polské civilní i vojenské populace pobývala v Palestině od roku 1940 do jara 1948. Oddíly Andersovy armády dorazily do Palestiny na jaře roku 1942 s plánovaným přesunem do Egypta v prosinci roku 1943. Před evakuací z SSSR se polské jednotky na Blízkém východě skládaly pouze z brigády karpatských střelců. Na počátku března roku 1942 se Britové začali připravovat na přijetí Andersovi armády, ale nevěděli, kolik vojáků dorazí. Předpokládali příchod 10 000 až 100 000 osob, nakonec dorazilo 110 000 (70 000 vojáků a 40 000 civilistů).⁹³

V dubnu 1942 začaly přesuny Poláků britskými nákladními vozy britské 10. armády z Íránu přes Al Habbaniyah v Iráku do Gedery v Palestině. Vojáci cestovali v konvojích po 600 osobách a ženy z PSŽ ve stočlenných skupinách. V regionu Gadera byly čtyři tábory, jež měly

⁹⁰ Tamtéž, s. 188-189.

⁹¹ DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 563.

⁹² Tamtéž, s. 469.

⁹³ SARNER, *Zdobywcy Monte Cassino*, cit. d., s. 124.

dohromady místa pro 14 000 osob. Byly ještě další dvě skupiny tábora pro 15 000 a 16 000 osob, jmenovali se Julius a Castina. Andersova armáda byla na přemístěna na školení do Iráku, odkud se do Palestiny vrátilo více 64 000 vojáků, 3 000 žen z PSŽ a 3 000 kadetů. Palestínští Židé založili vlastní skupinu, protože většina z nich se narodila v Polsku. Díky tomu bylo možné se polsky domluvit po celé Palestině.⁹⁴

Dokud byla v Palestině pouze karpatská brigáda, tak vztahy s místní židovskou populací byly dobré. Jak přibývalo polských vojáků, kteří přicházeli z Sovětského svazu, vztahy se Židy se zhoršovaly. První polští vojáci, kteří přicházeli do Palestiny, byli místními Židy přijati velmi dobře. Šli se bít s Němci a navíc se Židé zajímali o to, co se dělo v Polsku v jejich rodných městech s jejich přáteli a příbuznými, se kterými začátkem války ztratili veškerý kontakt. Byla organizována setkání mezi přichozími vojáky a místními Židy, kteří se narodili v Polsku. Tato setkání byla v přátelském duchu a někdejší polsko-židovské spory šly stranou. První příchozí vojáci byli zváni polskými Židy do jejich domovů. Během prvních dnů se Poláci s Židy účastnili mnoha oslav a sportovních utkání. Vojáci původem ze vsi ochotně po službě pomáhali s mužskými pracemi, protože místní muži často sloužili v britské armádě mimo domov.

Přesto mezi Židy a Poláky došlo k několika vážným konfliktům. V létě roku 1942 zabil polský voják Žida, ale vražda neměla rasový ani politický podtext. Poprali se o děvče. Voják byl za to odsouzen vojenským soudem k pěti letům těžkých prací.⁹⁵ Dobré polsko-židovské vztahy se začaly zhoršovat, když do Palestiny přicházeli civilní židovští uprchlíci, kteří vyprávěli o antisemitismu v Polsku, který narostl po německé okupaci. Místní Židé se vyptávali svých rodáků na to, co je ještě drží v polské armádě. Velitel úřadu pro dokumentaci Andersovy armády v naději na zlepšení vztahů vydal nařízení, že vojáci budou za projevy antisemitismu trestáni oholením hlavy. Někteří dezertéři židovského původu odůvodňovali svou dezerci polských antisemitismem.⁹⁶

3.6 Dezerce vojáků v Palestině

Dlouho před příchodem do Palestiny se předpokládalo, že vojáci židovského původu budou mít motivaci k dezerci. Bylo známo, že mnoho vojáků židovského původu sympatizuje s myšlenkami sionismu.⁹⁷ Palestínští sionističtí vůdci byli s těmito vojáky v kontaktu již od

⁹⁴ Tamtéž, s. 128-129.

⁹⁵ Tamtéž s. 126, 129-130.

⁹⁶ Tamtéž, s. 131.

⁹⁷ DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 536.

příchodu do Íránu v dubnu 1942. Věděli, že někteří Židé vstoupili do armády jen proto, aby mohli uniknout ze Sovětského svazu, a že tito vojáci dezertují hned při první příležitosti. Masové dezerce začaly v srpnu 1943, kdy armáda začala dávat vojákům propustky. Do pěti týdnů se asi 800 vojáků nevrátilo ke svým jednotkám. Mnoho z nich šlo přímo na emigrační centrum v Tel Avivu. Pomáhaly jim sionistické organizace, které používaly sítě agentů, často mladé ženy. Ty měly za úkol navazovat kontakty s dezertéry ve velkých městech. Tyto organizace zároveň používaly nákladní automobily, ve kterých vozily zběhy do bezpečných domů nebo do kibuců. Tam jim bylo poskytnuto civilní oblečení a falešné dokumenty pro případ kontroly britské policie. Generál Anders vydal tajný rozkaz, aby nadřízení nad odcházejícími „přivírali oči“.

V září 1943 nabraly dezerce na tempu. Odešlo více než 2 000 vojáků. V říjnu došlo ke změně politiky v armádě a Židé, kteří chtěli odejít, si o to mohli oficiálně požádat. Počet židovských vojáků, kteří opustili armádu, bylo 2 982, čili téměř dvě třetiny.⁹⁸

3.7 Egypt

Velitelství britských sil se nacházelo v Káhiře, hlavním městě Egypta. Bylo tam centrum vojenských i civilních formací, jež chránily Suezský kanál. Po pádu Singapuru v roce 1942 se jednalo o největší transportní centrum britského impéria. Britské síly v Egyptě čítaly 20 000 vojáků. Hlavním velitelem na Blízkém východě roku 1943 byl generál Henry Wilson a jeho hlavní velitelství sídlilo v káhirské čtvrti Garden City, kde byla rovněž britská ambasáda.⁹⁹

Káhira byla městem, ve kterém se pohybovali bohatí lidé, a britská armáda zde nebyla příliš vítána. Měl zde svou posádku středomořský oddíl červeného kříže, který na začátku války přitáhl spousty Poláků. Z tohoto důvodu gen. Sikorski během své návštěvy v Egyptě v listopadu roku 1941 nechal v Káhiře vytvořit polský oddíl červeného kříže a do jeho vedení jmenoval mladou hraběnku Zofii Tarnowskou.¹⁰⁰ Pro většinu Andersových vojáků byl Egypt pouze přestupní stanicí na jejich cestě a nestrávili zde mnoho času. Egypt byl pro ně místem, na který měla většina vojáků dobré vzpomínky. Pokud měli štěstí a dostali propustku, mnoho z nich se vydalo navštívit Káhiru nebo Alexandrii. Jedinou polskou bojovou jednotkou, která v Egyptě bojovala, byla brigáda karpatských střelců. Ti se účastnili obléhání Tobruku a Egypt výborně

⁹⁸ Tamtéž, s. 537-540.

⁹⁹ DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 560-563.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 569-570.

znali.¹⁰¹ V Egyptě působily polské síly již od 1. října 1940, kdy se tam přemístila karpatská brigáda z Palestiny v počtu 311 důstojníků a 4 215 řadových vojáků a poddůstojníků.¹⁰²

V únoru roku 1943 kapitulovala německá armáda u Stalingradu a v květnu se italsko-německé síly vzdaly anglo-americkým spojencům v severní Africe pod vedením Harolda Alexandra. V září se spojenci vylodili na Sicílii a v jižní Itálii a ta následně kapitulovala. Tyto události měly velký význam pro 2. korpus. V listopadu 1943 začal pozemní transport 2. korpusu do Egypta, kde následně pobýval v obrovském táboře jménem Quassasin.¹⁰³ Jako první přišla do tábora brigáda karpatských střelců a začátkem prosince se k ní připojilo velitelství korpusu a 2. skupina dělostřelectva. V polovině ledna 1944 se připojila 2. tanková brigáda a nakonec 5. kresowa pěchotní divize. V Egyptě jednotky dosáhly plného bojového počtu, dostaly výzbroj, výstroj, tanky, obrněné vozy a další potřebná vybavení. V prosinci 1943 začal transport do přístavů v Port Said a Alexandrii odkud byly jednotky převezeny do Itálie.¹⁰⁴

3.8 Ženy v polské armádě

Pomocná služba žen (PSŽ) tvořila zhruba 8% z polské armády 2. korpusu. V historii polské armády byla unikátní vojenskou složkou, ve které několik tisíc žen pomáhalo v boji proti nepříteli. Sovětská vláda původně nechtěla souhlasit s formováním těchto jednotek, nicméně gen. Anders si svým neústupným postojem vynutil souhlas u sovětské vlády a její vznik byl umožněn. Formování prvních oddílů začalo již v září 1941. První velitelkou byla Władysława Piechowska, která pomocnou službu žen organizovala. Její nástupkyní byla Janina Malanowska a poté Bronisława Wysłuchowska. První oddíly PSŽ byly organizovány ve velitelstvích v Buzuluku, Tockém a v Tatiščevě. Do těchto měst přijížděly ženy z vězení, pracovních táborů, Sibíře a dalekých severních regionů Sovětského svazu.¹⁰⁵ Tyto ženy byly často ve špatném zdravotním stavu. Nejčastěji pracovaly v nemocnicích, dále v prádelnách, kuchyních, sirotčincích, vlakových zastávkách, jako řidičky, telefonní operátorky, radiotelegrafistky nebo administrativní pracovnice.¹⁰⁶

V letech 1942 – 1943 bylo v Palestině vyškoleny kolem 800 řidiček a mechanistek. V době bojů v Itálii pracovalo ve zdravotní službě 479 sester a 635 dobrovolnic z PSŽ.¹⁰⁷

¹⁰¹ Tamtéž, s. 587-588.

¹⁰² ŽARON, *Armia Andersa*, cit. d., s. 159.

¹⁰³ SARNER, *Zdobywcy Monte Cassino*, cit. d., s. 172.

¹⁰⁴ SMOLIŃSKI, *Polskie Siły Zbrojne*, cit. d., s. 81-82.

¹⁰⁵ ŽARON, *Armia Andersa*, cit. d., s. 245.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 245-246. The Polish Institute and Sikorski Museum A.XXII.1/45, s.13.

¹⁰⁷ JOKAJTYS-LUBA, *Opowieść o 2 korpusie*, cit. d., s. 49.

Pomocná služba žen měla ve svých řadách najednou nejvíce kolem 7 000 dobrovolnic (1. května 1945). Během války se její aktivní početní stav pohyboval průměrně kolem 4 000 dobrovolnic. Mezi západními spojenci to byly jediné ženy, které plnily vojenskou službu a vojákům svou prací velmi pomáhaly.

Věk pro službu byl v září roku 1942 stanoven mezi 18 – 45 lety. Dobrovolnice hlásící se do služby v PSŽ absolvovaly krátký vojenský výcvik, po kterém byly přiděleny do tvořících se divizí. Po nich následovalo další specifické školení podle toho, do které divize byly přiděleny.

Od srpna roku 1942 byly dobrovolnicím z PSŽ ustanoveny vojenské hodnosti a byly brány jako řadoví vojáci. Po evakuaci ze Sovětského svazu na Blízký východ prošly tyto dobrovolnice novými kurzy. Například řidičskými, zdravotními, vzdělávacími a jinými, které byly potřeba pro funkci v přidělené formaci. Od prosince 1943 se 2. korpus začal přemísťovat na evropský kontinent a s ním i jednotky PSŽ. V Itálii se pomocná služba žen rozdělila na dvě skupiny. Na velitelství 2. korpusu bylo více než 1500 dobrovolnic, které pracovaly v zdravotní, zpravodajské a administrativní službě dále kancelářích, jako kuchařky a podobně. Zbýlých 1700 dobrovolnic zůstalo na území Egypta a Palestiny, kde byly rovněž potřebné. Do Itálie jako první dorazily vojenské nemocnice, evakuační centra a zotavovna.

Jednotky PSŽ byly vytvořeny i ve Velké Británii, tam se začaly tvořit od prosince 1942. V prosinci 1946 britská vláda rozhodla o demobilizaci těchto jednotek. Demobilizace byla dokončena roku 1949.¹⁰⁸

3.9. Děti a dospívající

Když se v září roku 1941 začala organizovat polská brigáda v SSSR, přicházeli dobrovolníci a s nimi i civilní obyvatelstvo. Byly mezi nimi děti ve věku 8-16 let a mnozí byli sirotci.

12. září 1941 vydal velitel polské armády v SSSR gen. Anders rozkaz o vytvoření „junáckých oddílů“, jejich prvním velitelem byl kpt. Sarnowski. V říjnu byly tyto oddíly přejmenovány na „škola junáků“. Dětem a mladistvým tato organizace nahrazovala školy. Pro

¹⁰⁸ SZCZEBICKI, Tomasz. *Pomocnicza Służba Kobiet: Były wszędzie tam, gdzie je wzywano życie i służba*. Interia Nowa Historia [online]. 3. ledna 2016 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://nowahistoria.interia.pl/polska-walczaca/news-pomocnicza-sluzba-kobiet-byly-wszedzie-tam-gdzie-je-wzywano-,nId,1947799>

dívky byly zorganizovány oddíly „škola junaček“ a „mladší dobrovolnice“. Dětem chybělo veškeré školní vybavení.

Během obou evakuací z SSSR dorazilo na Blízký východ 4 618 junáků a junaček. Byli umístěni v táborech v Tehránu, Khanaqinu a Páhlavi. V letech 1943-1945 vznikaly školy v Palestině a Egyptě. Fungovaly jako školy základní, střední, gymnázia a učiliště. Studenti tam mohli odmaturovat. V srpnu roku 1943 bylo vybráno ze všech škol 300 junáků, kteří byli vyslaní do leteckých škol ve Velké Británii.

V červnu 1945 začala vláda Velké Británie financovat polské školství na Blízkém východě. V červenci 1946 se gen. Anders vydal navštívit tyto školy a vyzval junáckou mládež, aby zůstala v emigraci. V červnu roku 1947 přijala britská vláda rozhodnutí o přenesení škol do Velké Británie. V červenci a srpnu byla junácká mládež a děti přestěhovány do táborů ve městech Glasgow, Eiford, Bondey, Foxley, Powlemere a Hursley. V únoru roku 1948 složili junáci a junačky poslední zkoušky a ukončili školní rok. Poté byly junácké školy rozpuštěny. Většina junáků zůstala v emigraci. Starší chlapci se přidali do *korpusu rozmístění a přízpůsobení*, starší dívky vykonávaly fyzické práce a mladší děti pokračovaly ve studiích na civilních školách.¹⁰⁹

3.10. Generál Sikorski a Gibraltarská katastrofa

V létě roku 1943 už polská armáda nebyla pouze seskupením jednotek, ale plnohodnotným korpusem. Blížila se do bodu, kdy měla být připojena do spojenecké formace 8. britské armády. Byla největší vojenskou formací podléhající polskému generálnímu štábu v Londýně a nadešel čas na její inspekci.

Gen. Sikorski měl důvody ke schůzce s gen Andersem. Věděl o jeho evakuaci civilistů ze SSSR a znal jeho názor na Stalina a komunismus. Nyní se potřeboval dozvědět, co konkrétního Anders myslel, když varoval před nebezpečím nadcházející politické situace po přerušení polsko-sovětských politických vztahů.

Sikorski se obával mluvit o katyňském masakru a o tom, že Stalin Poláky podvedl. Důvodem jeho mlčení bylo, že pravda by Polákům mohla v jejich situaci spíše přitížit. Sikorski se takticky obrátil na červený kříž, aby vyšetřil, kdo je za masakr zodpovědný.

27. května 1943 přiletěl do Káhiry. Nejdříve se setkal s gen. Andersem a později s gen. Wilsonem. Tématem jejich jednání bylo, jak nejrychleji dostat polské vojsko do Itálie. Poté

¹⁰⁹ ŽARONĚ, Piotr. *Armia Andersa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000. 322 s., [7] l. obr. příl. ISBN 83-7174-633-4. s. 237-245

navštívil vojáky v Iráku, Libanonu a Palestině. Gen. Sikorski byl po inspekci u polského vojska spokojený

3. července nasedl do letadla, které pilotoval Čech kpt. Prchal. Start byl nejprve kvůli závadě odložen, ale nakonec se vše zdálo v pořádku a s posádkou se vydali na západ do Gibraltaru. Tam Sikorského přivítal guvernér MacFarlane a postaral se, aby se Sikorski nepotkal se sovětským velvyslancem v Británii Ivanem Majským. Zatím co byl Sikorski přijat v guvernérově rezidenci, jeho letadlo bylo střeženo britskými vojáky. V noci 4. července odstartoval letoun z Gibraltaru do Londýna. Podle svědků byl start hladký, ale po pár sekundách se letoun zřítil do moře. V letadle bylo celkem 16 osob, ale přežil pouze pilot kpt. Prchal.

Tato událost byla oficiálně uzavřena jako nehoda, ale je mnoho teorií o tom, kdo mohl usilovat o generálův život. Nejčastěji bývá zmiňován Sovětský svaz, ale také např. Britové nebo Poláci samotní.¹¹⁰

Gen. Sikorski se snažil co nejvíce zapojit Polsko do boje proti nacistům. Usiloval o postavení Polska mezi hlavní země protinacistické koalice. Proto se soustředil na rozvoj na rozvoj polské armády a sháněl do ní lidské zdroje v Evropě, Americe i v okupovaném Polsku. Nejvíce lidí bylo rekrutováno na území SSSR. Usiloval o jejich propouštění z pracovních táborů a vězení. Gen. Sikorský se zasadil o podepsání dohody mezi Polskem a Sovětským svazem (30. července 1941), která obnovila diplomatické vztahy těchto zemí. Následovala další dohoda, která umožnila zorganizovat polské vojsko na území SSSR.

Smrt. gen Sikorského otřásla celým vojskem. Jeho postava měla v celé polské armádě největší autoritu a jeho odchod možná ovlivnil pozdější osud celého Polska.¹¹¹

¹¹⁰ Piotr ŻARON. *Armia Polska w ZSRR, na Bliskim i Środkowym Wschodzie*. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza 1981 278s, s. 202-204, DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 510-516.

¹¹¹ Tamtéž, s. 283-284. ANDERS, *Bez ostatniego rozdziału*, cit. d., s. 207-215.

4. ZAPOJENÍ 2. KORPUSU DO BOJŮ NA EVROPSKÉM KONTINENTU

4.1 Itálie

2. polský korpus gen. Anderse, jenž byl zorganizovaný pod britským patronátem se skládal z dvou pěchotních divizí, jedné tankové a jedné dělostřelecké skupiny. Na přelomu roku 1943 a 1944 byl korpus transportován do Itálie pod velení gen. Oliviera Leeho, velitele britské 8. armády. V květnu roku 1944 se druhý korpus účastnil bitvy o Monte Cassino, díky čemuž se otevřela spojencům cesta k Římu. Poté korpus bojoval v bitvě o Anconu (18. červen – 18. červenec 1944) a v bitvě o Boloň (9. – 21. dubna 1945).¹¹²

Transporty do Itálie probíhaly od prosince 1943 do února 1944. Jednotky 2. korpusu byly převezeny do egyptských přístavů Alexandrie, Port Saíd a Suez. Od 15. prosince 1943 začalo nalodování na plavidla 3. divize karpatských střelců. Dne 21. prosince dorazil do Taranta první transport divizí, ve kterém bylo 8600 osob. Další transporty do Taranta měly na starost Poláci. O transporty, připlouvající do Bari, Brindisi a Neapole se naopak starali Britové. 25. ledna dorazilo do Taranta velitelství 2. korpusu. Konvoje nebyly napadány ani ze vzduchu ani na vodě. Po vylodění byl 2. korpus rozmístěn v okolí Santa Teresa do pěti táborů a velitelství bylo ubytováno v městečku Mottoli. V Egyptě zůstalo pouze několik menších jednotek, které dorazily do Itálie v polovině března 1944.¹¹³

Od poloviny září začalo přesouvání oddílů 3 divize karpatských střelců do operačního regionu San Augustino a od 2. února vystřídala britskou 78. pěchotní divizi na obranném úseku nad řekou Sangro.

Na začátku března vystřídala 5. kresowa pěchotní divize marockou 2. pěchotní divizi. 2. korpus se dostal na frontovou linii. Vojáci 2. korpusu obsadili 60 km úsek u řeky Sangro od San Biagio do Pescopennataro. V tomto regionu panovala tvrdá horská zima a byly zde sněhové závěje. Polské oddíly se staraly o hlídkování a zajišťovaly dělostřeleckou podporu. Polské jednotky zůstaly na frontě u řeky Sangro až do 17. dubna. Poté byly vystřídány 24. strážní brigádou a 2. novozélandskou pěchotní divizí. U řeky Sangro padlo celkem 110 polských vojáků, z toho 2 důstojníci a 36 řadových vojáků. Zraněno bylo 18 důstojníků, 49 řadových vojáků a 5 řadových vojáků.¹¹⁴

Dne 24. března gen. Anders a plk. Wiśniowski byli pozváni k veliteli 8. britské armády gen. Oliveru Leessovi. Ten je informoval o rozhodnutí ohledně plánované ofenzivy v úseku od

¹¹² GAZETY WOJENNE: *Armia Andersa*. Warszawa: P.O. Polska, 1996, (26), 20 s. ISSN 1505-0122., s. 516.

¹¹³ IWANOWSKI, Wincenty. *Z dziejów formacji polskich na Zachodzie 1939-1945*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1976, 398s., s. 258-259.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 259.

Tyrhénského moře až po horu Monte Cassino. 8. armáda dostala za úkol otevřít cestu směrem na Řím a k tomu bylo nutné dobýt horu Monte Cassino, na jejímž vrcholu se nachází stejnojmenný klášter. 2. polský korpus obdržel nový bojový úkol, jímž byl útok na Monte Cassino. Horu se spojenci pokusili již třikrát neúspěšně dobýt. Gen. Anders s plk. Wiśniowským ihned rozhodli, že tento úkol přijmou. Anders tímto útokem chtěl zastínit sovětskou propagandu, která psala o tom, že se Poláci vyhýbají bojům s Němci. Věřil, že pokud budou Poláci bojovat na jiných místech, utrpí podobné ztráty, ale nezískají takovou slávu a uznání, kterou přinese dobytí nejsilnějšího bodu Gustavovy linie, jímž bylo Monte Cassino, a tím povzbudí podzemí v okupovaném Polsku.

První útok začal 17. září roku 1944. Vedla ho 5. americká armáda a expediční francouzský korpus, ale skončil neúspěchem. Druhý útok se konal 15. února 1945. Účastnily se ho britské, novozélandské a indické síly. Tento útok byl rovněž neúspěšný. Třetí útok proběhl 15. března, který byl opět proveden britskými, novozélandskými a indickými silami. Při tomto neúspěšném útoku utrpěly spojenecké síly těžké ztráty.¹¹⁵

Na začátku dubna nechali velitelé 2. korpusu prozkoumávat terén v rámci přípravy bitvy o klášter Monte Cassino. Polští vojáci zaujali pozice na frontě u řeky Sangro. 4. dubna gen. Anders provedl z letadla průzkum terénu plánované bitvy a následně probíral nadcházející útok s veliteli amerických, britských, francouzských, novozélandských a indických vojsk, kteří se klášter pokoušeli dobýt již třikrát. 22. dubna se začal formovat 2. korpus pod Monte Cassinem. Přesuny vojsk a materiálu byly obtížné a probíhaly v noci nebo pod neustálou německou palbou. První část bitvy začala v noci 11. května. Pozice se povedlo dobýt, nicméně Poláci je kvůli silné německé obraně a značných ztrátách neudrželi a museli se stáhnout. Velitel 8. britské armády gen. Leese po prvním útoku navštívil gen. Anderse a řekl mu, že věří v úspěch příštího útoku.¹¹⁶

Druhý polský útok následoval 17. května 1944 v 7 hodin ráno. Do večera se vojáci probjovali do německé linie. Němci se domnívali, že při silném útoku nedokáží udržet své pozice a většina jejich jednotek ustoupila na tak zvanou Hitlerovu linii, která ležela mezi městy Aquino a Piedimonte. Dne 18. května ráno 1944 byl klášter a jeho okolí pod kontrolou spojenců. Podolští huláni v 09:50 vyvěsili na hradbách kláštera prapor svého oddílu a v 11:45 vyvěsili na ruinách polskou vlajku, přestože vrcholek č. 575 a část Colle San Angelo byly pod kontrolou nepřítele. 19. května byl očištěn celý masiv Monte Cassino od nepřítele, což umožnilo 2. polskému korpusu přejít do druhé části úkolu.

¹¹⁵ ŽARONĚ, *Armia Andersa*, cit. d., s. 183.

¹¹⁶ SMOLIŃSKI, *Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie*, cit. d., s. 26-29.

Další akcí byl útok pluku karpatských hulánů a 15. pluku poznaňských hulánů na německé opevnění Pizzo Corno v severní části Hitlerovy linie a okolní horské pásmo. Útok proběhl 19. května, ale opevnění se dobýt nepovedlo. Skupina „Bob“, kterou vedl pplk. Władysław Bobiński dostala za úkol dobýt městečko Piedemonte. Boje trvaly do 24. května a žádné úspěchy nepřinesly. Dobýt se ho podařilo až 25. května poté, co Němci ustoupili. Ztráty 2. polského korpusu v čtvrté bitvě o Monte Cassino v době od 24. dubna do 31. května čítaly 307 důstojníků a 3 892 řadových vojáků.¹¹⁷ Němci utrpěli ztrátu 1 100 vojáků.¹¹⁸

Bitva o Monte Cassino byla bitvou mnoha národů, která proslavila polské vojsko po celém světě. Při této bitvě byly na základě rozkazu generála Anderse 18. května využity veškeré oddíly, jež dokázaly za cenu mnoha ztracených životů zvítězit na místě, které Němci považovali za nedobytné. Generál Anders byl na důkaz úcty za tuto bitvu oceněn od anglického krále Jiřího VI. *Řádem Lázně*. Bitevní pole navštívil též italský následník trůnu kníže Umberto.¹¹⁹

4.2 Boje o Piedimonte a cesta do Bologni (20. května – 2. září 1944)

Monte Cassino bylo již dobyto, ale boje ještě nebyly u konce. Bylo třeba prolomit pevnostní linii, která jim stála v cestě. 2. korpus dostal za úkol pokračovat v útoku a zmocnit se území Vila Santa Lucia a městečka Piedimonte, které bylo silně opevněno a bylo klíčovým bodem spojující Gustavovu linii s Hitlerovou linií.

K ofenzivě byla určena bojová skupina „Bob“. Ta se skládala z 6. tankového pluku a 18. batalionu pěchoty. Boje začaly 20. května, kdy 6. tankový pluk udeřil na město, ale kvůli těžkým ztrátám, které způsobovala německá protipancéřová děla, se musela stáhnout. Ke skupině Bob se přidal 5. batalion karpatské divize a 12. pluk hulánů. Pozice se podařilo dobýt až pátým útokem v noci z 24. na 25. května. 12. pluk hulánů zajal město Piedimonte. Poláci ovládli ve stejné době hřbet Passo Corno a horu Coiro, které byly posledními částmi Hitlerovy linie. Po dobytí Monte Cassina a Piedimonte byla cesta k Římu otevřená.¹²⁰

Po této úspěšné ofenzivě konečně přišla chvíle k odpočinku a k doplnění vojáků pro oslabené pěchotní bataliony. Po dvou týdnech se povedlo dokončit reorganizaci a korpus mohl

¹¹⁷ Tamtéž, s. 94-95., ŽAK, Jakub. *Nie walczyli dla siebie: powojenna odyseja 2. Korpusu Polskiego*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm., 2014, 424 s. ISBN 978-83-7399-621-2, s. 94., *General Anders: życie i chwala*. Wydanie pierwsze. Londyn: Polska Fundacja Kulturalna, 1970. 205 s. ANDERS-NOWAKOWSKA, *Mój Ojciec General Anders*, cit. d., s. 37.

¹¹⁸ ŻARON, *Armia Andersa*, cit. d., s. 263.

¹¹⁹ PANECKI, Tadeusz. *2 Korpus Polski w bitwie o Monte Cassino z perspektywy półwiecza*. Warszawa: Bellona, 1994. 280 s.

¹²⁰ ŻARON, *Armia Andersa*, cit. d., s. 263-264, SARNER, *Zdobywcy Monte Cassino*, cit. d., s. 199.

být znovu povolán na frontu. 15. června byly polské oddíly přesunuty k pobřeží Jaderského moře, kde zaujaly část fronty, na které byl do té doby 5. britský korpus. Několik britských a italských pluků bylo připojeno pod velení 2. polského korpusu. Pod velením gen. Anderse bojovalo i několik oddílů jugoslávských a italských partyzánů, převážně komunistů.

To, že Britové nechali přejít své pluky pod velení gen. Anderse ukazuje, jak vítězství u Monte Cassina změnilo názor Britů na polské vojsko od příchodu do Itálie, o kterém do té doby mluvili, že by mělo být pod britským velením. 2. korpus na své nové pozici měl být kvůli vysokým ztrátám u Monte Cassina pouze v defenzivní pozici. Anders poté dostal nové rozkazy, a to pronásledovat Němce směrem k přístavu Ankona u jaderského moře. Během třiceti dnů 2. korpus urazil 125 km a prolomil tvrdou obranu Němců u řek Chienti a Mussone a vyhrál sedmidenní bitvu u město Loreto. Po této úspěšné bitvě vysvobodil město Ancony. 2. korpus způsobil nepříteli vysoké ztráty a 3 000 vojáků zajal. Vlastní ztráty byly rovněž vysoké, jednalo se o 496 zabitých, 1 789 zraněných a 139 nezvěstných.¹²¹

Po vítězství u města Ancony nastalo pro 2. korpus pár týdnů odpočinku. Mezitím se fronta posunula směrem na sever, kde takzvaná Gótská linie uzamykala průchod do severní části Itálie. Ta dosahovala šestikilometrové šířky a byla plná minových polí, protitankových bariér a dělostřeleckých stanovišť. Spojenci se několikrát pokusili prorazit střed linie. 2. korpus dostal za úkol prolomit první pásmo Gótské linie mezi řekami Cesano a Metauro, poté zajmout město Pesaro a připravit cestu k útoku pro 1. kanadský korpus. Kromě bitvy u Monte Cassina byly tyto boje nejtěžší z celého italského tažení. 22. srpna polské síly dorazily k údolí řeky Metauro. O čtyři dny později za pomoci dělostřelectva pěchota ovládla Metauro a pokračovala v ofenzivě na město Pesaro. 2. září po dvoudenních pouličních bitvách očistila karpatská divize město od nepřítele. Polské tankové jednotky postupovaly na nepřítele, u městečka Cattolica se spojily s 1. kanadským korpusem a společně dosáhly jednoznačného vítězství. Od poloviny června do září se 2. korpus posunul o 230 km a osvobodil 5 600 km² italského území a svedl osm větších bitev. Během tohoto tažení 2. korpus přišel o 288 důstojníků a 3 403 řadových vojáků.¹²²

¹²¹ SARNER, *Zdobywcy Monte Cassino*, cit. d., s. 195-196.

¹²² ANDERS, Władysław. *An army in exile: the story of the Second Polish corps*. Nashville: Battery Press, 1981, 319 s. ISBN 0-89839-043-5, s. 206-208, 214-217.

Po dobytí města Pesaro začaly polské síly likvidovat nepřítele, který byl v obklíčení mezi městy Pesaro a Cattolica. Během bojů 2. korpus postoupil směrem k řece Senio, kde narazili na silnou obranu nepřítele. Zde se fronta zastavila na dlouhé měsíce.¹²³

4.3 Poslední boj a konec italského tažení

S příchodem podzimu začalo počasí komplikovat ofenzívu podél Jadranu. Deště změnilly cesty v bahno a z malých potůčků se staly řeky. Velitelství 8. armády vydalo rozkaz přesunout armádu k toskánsko-emiliánským Apeninám. 2. korpus dostal rozkaz postupovat podél hor směrem na sever s cílem obklíčit německé síly, které se nacházely u Jaderského moře. Mezi 17. říjnem a 17. prosincem polští vojáci pomalu postupovali na sever, až došli k řece Senio, kde se fronta zastavila na několik měsíců. Během tohoto postupu 2. korpus utrpěl vysoké ztráty: 669 mužů bylo zabito, 2 814 bylo zraněno a 33 bylo nezvěstných.¹²⁴

Po zimní přestávce v postupu přes italské území se spojenci chystali ke konečnému útoku s cílem zničit zbytky německých sil na italském poloostrově a vpadnout do nížiny v severní Itálii. 2. korpusu byla přidělena pozice ve středu poloostrova vlevo od 8. armády. Po překročení řeky Senio, měl pokračovat v útoku podél silnice směřující na Bolognu. Poslední útok 2. korpusu byl několik minut před plánovaným přesunem přes řeku Senio omylem bombardován americkými letadly. Karpatská divize ztratila 38 vojáků a dalších 188 bylo raněných, ale divize podle plánu pokračovala v útoku.

Do útoku u řeky Senio se zapojil batalion komandosů. Jednalo se o elitní jednotku zformovanou ve Skotsku v roce 1942 z polských dobrovolníků, kteří absolvovali speciální pětiměsíční výcvik. Nejprve sloužili v britské armádě na severoafrické frontě, a poté se přidali k 2. korpusu. Do Itálie přijeli jako první polská formace. Jednotka si získala dobrou reputaci, když se dokázala probít z německého obklíčení u vesnice Caprocota, a dále byla velmi užitečná během bojů u řeky Senio, kde padlo 10 jejích členů. Po této akci byl jednotce udělen kříž *Virtuti Militari*. Po úspěšném bojové akci u řeky Senio vojáci z karpatské brigády postupovali dále vpřed a dobyli další nepřátelské pozice ležící na řece Santerno. Další den všechny tři divize karpatské brigády započaly útok směrem na město Bolognu. Korpus tři dny (17. – 19. dubna) bojoval, než konečně prolomil německou linii na řece a kanále Gaiano ležící

¹²³ BIEGAŃSKI. Witold. *Regularne jednostki Wojska Polskiego na zachodzie: formowanie, działania bojowe, organizacja, metryki dywizji i brygad*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1973. 325 s., s. 171.

¹²⁴ Tamtéž, s. 233-235.

před městem. 5. kresowa divize prolomila frontu, a tím otevřela cestu k Bologni. 21. dubna její 9. batalion vztyčil v centru města polskou vlajku. Během poslední ofenzívy 2. korpus přemohl tři německé divize a zajal dva tisíce zajatců. Cena tohoto úspěchu stála 234 zabitých, 1128 raněných a 7 nezvěstných. Po osvobození Bologni už nebyl nikdy 2. korpus použit v boji a stal se armádní zálohou. Asi týden po bitvě v Bologni podepsalo německé velení na italské frontě kapitulaci. Polští vojáci se příliš neradovali, protože měli obavy o vlastní osudy a o Polsko.¹²⁵

Vojáci 2. korpusu před odchodem z SSSR zažili sovětské lágry a věděli čeho je Stalinův režim schopný. Bylo třeba se rozhodnout, co udělat se zajatou dobrovolnickou divizí SS „Galizien“, která se skládala převážně z Ukrajinců, kteří byli podle polských zákonů stále polskými občany. Anders rozhodl, že nebudou repatriováni na východ, ale že mohou být souzeni pouze před polskými vojenskými soudy. Tím jim zachránil život. 177 bývalým členů SS bylo povoleno připojit se k 2. korpusu, ve kterém již sloužily dvě brigády složené hlavně z bývalých vojáků wehrmachtu (jednalo se o převážně o lidi z polského území, které bylo začleněno do říše). Po skončení války byli odesláni do Británie spolu s Poláky.¹²⁶

¹²⁵ SARNER, *Zdobywcy Monte Cassino*, cit. d., s. 198-200.

¹²⁶ DAVIES, *Szlak nadziei*, s. 725-728.

5. KONEC VÁLKY A DEMOBILIZACE POLSKÉ ARMÁDY

5.1 Jaltská konference a její vliv na polskou armádu

Koncem války stále více rostla hodnota názoru třech spojeneckých mocností: SSSR, USA a Velké Británie. Polští představitelé v Londýně a na západě z toho byli čím dál více znepokojeni a obávali se oprávněně. Během 4. – 11. února 1945 proběhla na Krymu takzvaná jaltská konference, která měla rozhodnout o osudu Polska. Stalin, Franklin, Roosevelt a Churchill rozhodli bez účasti Poláků o nových politických poměrech a nových hranicích Polska. Dohody, které byly ustanoveny během jaltské konference, porušovali ustanovení z atlantické charty, která byla uzavřena 14. srpna 1941 mezi Rooseveltem a Churchillem. Podle atlantické charty bylo dohodnuto, že velmoci nedopustí žádné teritoriální změny, které by byly v rozporu se svobodným rozhodnutím národů, a že uznají právo všech národů na svobodnou volbu vlády, pod kterou chtějí žít.

Britové informovali Poláky o ustanoveních z jaltské konference 12. února večer. Polská vláda proti tomu protestovala a považovala jaltské dohody za zradu západních spojenců. Nejvyšší polští představitelé nechali 13. února 1945 vyslat depeše všem vyšším vojenským vůdcům:

*„Pan prezident i vláda si uvědomují vážnost situace, která nastala po rozhodnutích krymské konference. Považují od ozbrojených sil naprosté zastavení jakýkoliv spontánních bojových akcí. Pokyny pana prezidenta a vlády Vám budou zaslány po jejich rozhodnutí.“*¹²⁷

Prezident tou dobou obdržel zprávu od gen Anderse, ve které stálo:

„Vzhledem k tragickému rozhodnutí poslední konferenci třech prohlašuji, že 2. korpus nemůže uznat jednostranné rozhodnutí, které dává Polsko a polský národ jako kořist bolševikům [...] Obrátil jsem se na spojenecké vlády kvůli stažení oddílů korpusu z bojových pozic. Kvůli mému svědomí nebudu chtít od vojáků, aby riskovali své životy.“

Pobouření mezi vojáky bylo v tu chvíli tak vysoké, že jen jejich věrnost vůči rozkazům nadřízených zabránila aktivním protestům. Většina vojáků 2. korpusu byla obyvateli východních polských území a rozhodnutím jaltské konference přišli o možnost vrátit se domů po skončení války. Po jednání s britskými veliteli gen. Anders odstoupil od požadavku stažení korpusu z frontové linie a respektoval postoj polské vlády.¹²⁸

¹²⁷ SMOLIŃSKI, *Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie*, cit. d., s. 109.

¹²⁸ Tamtéž, s. 109-110; ANDERS, *Bez ostatniego rozdziału*, cit. d., s. 360-361.

21. února 1945 proběhl v Londýně rozhovor mezi Andersem a Churchillem. Anders otevřeně vyjadřoval nesouhlas s jaltskými dohodami a považoval je za zradu. Tvrdil, že Poláci chtějí dál bojovat, ale za svobodné Polsko. Churchill mu oponoval, že Britové polské hranice nikdy negarantovali a že polské jednotky už nepotřebují.¹²⁹

5.2. Demobilizace polské armády

Britská vláda 6. července 1945 uznala v Polsku takzvanou přechodnou vládu národní jednoty (PVNJ), a poté začaly polské ozbrojené síly být pro Londýn přítěží. Anders tuto vládu neuznával a prohlašoval, že ji tvoří sovětští občané a několik zrádců

V den ukončení války v Evropě disponovaly polské ozbrojené síly počtem 194 460 vojáků. Z toho 54 234 vojáků bylo na britských ostrovech, 16 000 v severním Německu, Andersův 2. korpus byl v Itálii v počtu 55 680 vojáků, na Blízkém východě bylo přítomno 36 506 vojáků, PSŽ spolu s pozemními silami měly 170 000 vojáků (z toho 6 700 žen), polské vzdušné síly 13 500 vojáků a 3 840 námořníků. V červenci polské vojsko dosahovalo počtu 228 000 vojáků. Polská vláda v Londýně počítala s možností zachová polských ozbrojených sil na západě. Tento plán počítal s vytvořením tzv. „Malého Polska“ na území Německa.

Při tomto plánu se počítalo se spojením všech polských ozbrojených sil, které by se následně kompletně přesunuli na území Německa. Na toto téma jednal gen. Anders s vedoucím anglického imperiálního štábu maršálem Alanem Brookem. Byla zde možnost vytvoření polské okupační sféry vlivu. Pro polskou armádu by to vytvářelo možnost případného probojování se do Polska. Brook považoval válku s SSSR za nepřijatelnou a takovou možnost Velká Británie zamítala.¹³⁰

21. února 1945 N příkaz příkaz Velké Británie došlo ve všech polských jednotkách k anketě, směřující k návratu vojáků do vlasti. Ta však nedopadla podle britského očekávání. Do konce roku 1945 se vrátilo 37 400 vojáků, z toho 14 000 z 2. korpusu. 1. transport proběhl 1. prosince 1945. Britové chtěli, aby polské ozbrojené síly byly rozpuštěny co nejdříve převážně z finančních důvodů. Polské ozbrojené síly se zdržovaly i v britské okupační zóně Německa, a to se nelíbilo SSSR.¹³¹

11. března 1946 v Londýně bylo svoláno jednání vedené ministrem financí Hughem Daltonem. Hlavním úkolem tohoto jednání bylo přesunutí polských ozbrojených sil z Itálie do Velké Británie. Dalšími body jednání byly: co nejrychlejší demobilizace polské armády,

¹²⁹ ANDERS, *Bez ostatního rozdílu*, cit. d., s. 368-370.

¹³⁰ Tamtéž s. 369, SMOLINSKI, *Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie*, cit. d., s. 109-110

¹³¹ Tamtéž, s.121-122.

dokončení programu repatriace do Polska a rozmístění a asimilace na Britských ostrovech pro ty, kteří nebudou chtít být repatriováni. Od 20. března do května 1946 vyjádřilo zájem k návratu pouze 6 800 vojáků: 3 200 z Velké Británie, 3 000 z Itálie, 500 z britské okupační zóny Německa a 100 z Blízkého východu. Když Britové viděli, že se 160 000 vojáků nechystá vrátit do Polska, tak Britové začali měnit demobilizační techniky např. některým vojákům nabídli stát se aktivní zálohou, dokud nebudou demobilizováni.

21. května 1946 Ministr Bavin svolal konferenci, na kterou byli pozváni polští generálové: Władysław Anders, Stanisław Kopański, Mateusz Lżycki a viceadmirál Jerzy Świrski. Ministr Bavin je informoval ohledně britského rozhodnutí o přemístění polských jednotek z Německa, Itálie a Blízkého východu do Británie. Dále je informoval o vytvoření *polského korpusu rozmístění a přizpůsobení (PKRP)* a demobilizaci polských ozbrojených sil. PKRP byl vytvořen pro polské vojáky k lepšímu přizpůsobení se v civilním životě na území Velké Británie ¹³²

¹³² Tamtéž, s.123-127.

6. POVÁLEČNÉ OBDOBÍ

V březnu roku 1946 pozvalo britské vojenské velení gen. Anderse do Londýna. Bylo mu jako veliteli 2. korpusu poskytnuto znění dohody mezi britskou vládou a komunistickým režimem ve Varšavě ohledně podmínek k potencionálnímu návratu vojáků do Polska. K dohodě byl připojen seznam trestů, které mohou být proti nim uplatněny. Generál byl tímto prohlášením překvapený. Nezávisle na tom Britové odhodlaně žádali návrat vojáků do Polska. Těm, jež by chtěli zůstat, nebude na anglickém území nabídnuta práce. 2. korpus musí být kompletně demobilizován a opustit Itálii. Polský tisk, jenž pracoval v emigraci, nazýval krajany, jež se vraceli do Polska dezertéry.¹³³

Polská komunistická vláda vyzývala polské vojáky v zahraničí k návratu do vlasti a lákala je tím, že je pro ně připravené ubytování a že je čeká vojenská nebo civilní kariéra. Tato pozvání přicházela například od prezidenta státní národní rady Bolesława Bieruta, premiéra Edwarda Ośobki-Morawského nebo vrchního velitele lidového polského vojska Michała Roli-Żymierského. Poláci, jež zůstávali v emigraci, tesknili pod domově. Na spousta z nich doma čekaly rodiny, ale nemohli si být jisti bezpečností v „zotročené“ zemi. Mezi polskými vojáky i civilisty se vedla debata, zda se vrátit nebo ne. Spousta z nich poznala sovětské deportace, takže tušili, co je může čekat. Někteří věřili, že v Polsku dojde k politickému kompromisu a nepředstavovali si, že Sověti tam budou budovat svůj model totalitarismu.¹³⁴

V jednotkách PKRP bylo 114 000 osob. 66 000 vykonávalo manuální práce, 28 200 bylo školen v řemeslech, 8 000 podnikalo, 7 800 vykonávalo kancelářské práce a 2 000 byli studenty. Mimo Velkou Británii odjelo do poloviny roku 1949 78 000 vojáků. Z toho do 30 000 do Německa, 22 000, do jižní Ameriky 8 500 do Francie, 7 500 do Belgie, 7 000 do Kanady a 3 000 do Holandska. Do Polska se vrátilo 105 polských vojáků. Z toho 86 z Velké Británie, 12 000 z Itálie, 5 000 z Německa a 2 000 z Blízkého východu.¹³⁵

Gen. Władysław Anders nikdy neuznal komunistickou vládou v Polsku. Také nesouhlasil s tím, že vlády Spojených států a Británie tak učinily. Po válce zdůrazňoval, že neproběhly volby a tato vláda nebyla vybrána polským lidem.¹³⁶

¹³³ JOKAJTYS-LUBA, *Opowieść o 2 korpusie*, cit. d., s. 61.

¹³⁴ WRÓBEL, Janusz. *"First to Fight". Polacy na frontach II Wojny Światowej*. Łódź: Instytut Pamięci Narodowej, 2016, 88 s., s. 64.

¹³⁵ T SMOLIŃSKI, Józef et al. *Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie po II wojnie światowej: klęska zwycięzców*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2016, 448 s. ISBN 978-83-7399-677-9, s. 132

¹³⁶ *Dziennik Żołnierza APW*. č.237 4.říjen 1946

Přechodná vláda národní jednoty ho 26. září 1946 připravila o polské občanství. To mu bylo navráceno až posmrtně v roce 1989. 16. května 1954 byl povýšen polskou vládou v emigraci do hodnosti armádního generála. Byl dvakrát ženatý. Nejdříve s Irenou Anders, se kterou se v roce 1948 rozvedl. Téhož roku si vzal herečku Irenu Jarosiewicz, kterou poznal za války na Blízkém východě. S první ženou měl dvě děti, dceru Annu a syna Jerzyho. S druhou ženou měl dceru Annu Marii. Gen. Władysław Anders po válce žil 24 let se svou druhou ženou v Anglii. Zemřel 12. května 1970 ve výroční den bitvy u Monte Cassina, kde byl podle svého přání pochován vedle svých vojáků.¹³⁷

¹³⁷ KOCHAŃSKI, Aleksander. *Polska 1944-1991. Informator historyczny Tom III*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005, 1094 s. ISBN 83-7059-713-0, s. 861; DAVIES, *Szlak nadziei*, cit. d., s. 826; KONDRACKI, Tadeusz. *Rok generała Władysława Andersa 2007: Monte Cassino, 12 maja 2007 r.* Warszawa: Wydawnictwo M. M. Marek Makuliński, 2007, 33 s. ISBN 83-89710-36-6. s. 13-14.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat okolnosti vzniku a fungování tzv. Andersovy armády. Ta byla zformována na území SSSR. Byla složena převážně z vojáků, kteří se začátkem druhé světové války dostali do sovětského zajetí a z civilistů, kteří pocházeli hlavně z východní části Polska.

Gen. Władzław Anders utrpěl během bojů zářijové kampaně zranění a byl zajat rudoarmějci. Andersovi bylo během věznění nabízeno, aby se přidal do Rudé armády. I přesto, že byl držen v krutých podmínkách, raději preferoval zůstat vězněm v Sovětském svazu. Toto rozhodnutí bylo jasným důkazem jeho patriotismu a nezlomné povahy. V Sovětském svazu bylo vězněno i mnoho dalších polských vojáků, a jiných pro Sověty potencionálně nebezpečných polských obyvatel. Docházelo k nuceným deportacím celých rodin a nahrazovali je noví lidé původem z SSSR. Z těchto vojáků a civilistů byla později budována tzv. Andersova armáda.

Po napadení Sovětského svazu nacistickým Německem 22. června 1941 došlo k uzavření paktu Sikorski-Majski, na jehož základě se obnovily diplomatické kontakty mezi SSSR a Polskem. Na sovětském území se začaly tvořit první polské jednotky, ze kterých později vznikl 2. polský korpus. Tato nově zformovaná armáda zahrnující i civilní obyvatele se pod velením gen. Władysława Anderse přesunula ze Sovětského svazu do Iránu. Tam přešla pod britské velení. 2. korpus pokračoval přes Irák, Sýrii a Palestinu až do Egypta, odkud vyplul do přístavů na jihu Itálie. V Itálii se polský 2. korpus zapojil do bojů po boku spojenců a postupně se probojoval až do Bologně. Jejich nejslavnější bitva byla u Monte Cassina. Ta patří k velkým bitvám druhé světové války. V roce 1946 došlo k přesunu Andersova 2. korpusu z Itálie do Velké Británie, kde většina vojáků zůstala.

Před koncem války bylo během jaltské konference představiteli USA, SSSR a VB rozhodnuto o poválečném osudu Polska bez přítomnosti polských zástupců. Bylo dohodnuto, že východní polská území připadnou SSSR a Polsko bude pod jeho svrchovaností. Tato rozhodnutí zapříčinila, proč většina vojáků Andersovy armády upřednostnila zůstat v emigraci. Gen. Andersovi bylo po válce odebráno polské občanství a zbytek života strávil v Anglii, kde zůstal stále politicky aktivní.

Postava generála Anderse budila obdiv a cesta jeho vojáků je paměťihodná. To, že se Polsko i přes obrovskou snahu svých vojáků a obětí na lidských životech po válce nedobrovolně dostalo na dlouhá desetiletí pod sovětskou sféru vlivu lze vnímat jako neštěstí. I přesto, že

Polsko bojovalo po boku vítězů, tak ho poválečné obětování Sovětskému svazu postavilo do pozice poražených.

SUMMARY

My bachelor's thesis focuses on the Polish Armed Forces in times of the Second World War. The Polish army was created in the Soviet Union and was commanded by General Władysław Anders. Anders's army was recruited from Polish soldiers captured in September 1939 by the Red Army and Polish citizens living in the eastern part of the country arrested or involuntarily displaced to the Soviet Union. The general Władysław Anders himself, during the invasion of Poland, was hurt and intercepted by the Red Army. After that, he was jailed in a lockup, where the living conditions were dreadful. Subsequently, general Anders was proposed to join the Russian army, but he decided to remain in the Russian prison, instead of joining the forces of the enemy.

After the German (Nazi) invasion of the Soviet Union, which took part on the 22nd of June 1941, the USSR signed the Sikorski-Mayski agreement, which re-established diplomatic relations between Poland and the Soviet Union. As a result, some Polish citizens were granted amnesty and left the Soviet forced-labour camps (gulags) to join the newly restored Polish Armed Forces, which were being formed in the USSR. In accordance with the agreement, General Anders was appointed the Commander of the Polish Forces in the USSR. This newly formed army was evacuated to Iran where the forces were passed under British command and continued to make their way through the territories under British rule.

As they progressively made their way from the USSR through the Middle East, the army finally arrived in Egypt. In February 1944 the Polish Army was transferred from Egypt to Italy and the Anders's Army started fighting side by side with the Allies in the Italian campaign, successfully winning the Battle of Monte Cassino, Battle of the River Sangro, Battle of Ancona, fighting in the Gothic line and winning their last battle – the Battle of Bologna. In 1946 Anders's Army was transferred to Great Britain, where the majority of soldiers remained in exile and settled down.

STRESZCZENIE

Tematem mojej pracy licencjackiej jest Armia Andersa. W pracy opisywałem okoliczności powstania polskiej armii na terenie ZSSR i opisując jej podróż pod dowództwem generała Andersa i jej następne zaangażowanie w wojnie ramię w ramię z aliantami. Koncentrując się na osobę generała Władysława Andersa, który w czasie wojny został postrzelony, po czym dostał się do niewoli sowieckiej.

Atak Niemiec na ZSRR znaczył dla Polski nowe możliwości. Po zawarciu układu Sikorski-Majski w lipcu 1941 na jego gruncie zostały przywrócone stosunki dyplomatyczne między Polską i ZSSR. Jednym z punktów umowy było utworzenie polskiej armii na terenie ZSSR. Armia była zformowana z uwięzionych albo z deportowanych obywateli polskich, którzy zostali ewakuowani do Iranu, który był w sferę działań Brytyjczyków.

Po rekonstrukcji armia kontynuowała w szlaku krajami Bliskiego Wschodu do Egiptu. Następnie zastała w lipcu 1944 przeniesiona na terytorium Włoch, gdzie zdobywała linię Gustawa, Monte Cassino, linię Hitlera, Ankone, linię Gotów i końcem wojny brała udział w bitwie o Bolonię.

Po wojnie armia pozostała przetransportowana do Wielkiej Brytanii, gdzie większość żołnierzy pozostała w emigracji.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

cit. d.	citované dílo
NKVD	Narodnyj komissariat vnutrennich děl [Народный комиссариат внутренних дел], česky Lidový komisariát vnitřních záležitostí
PSŽ	Pomocná služba žen, polsky PSK Pomocnicza Służba Kobiet
SS	Schutzstaffel, česky Ochranný oddíl
SSSR	Союз Советских Социалистических Республик, česky Svaz sovětských socialistických republik
brig.gen.	brigádní generál
div.gen.	divizní generál
plk.	plukovník
pplk.	podplukovník
mjr.	major
lek.	lékař

SEZNAM PRAMENŮ

Красная звезда. 17. září 1940.

Dziennik Żołnierza APW. č. 237. 4. říjen 1946.

ANDERS, Władysław. *Bez ostatniego rozdziału: Wspomnienia z lat 1939-1946*. Wyd. 3. przejrz. i popraw. Londyn: Gryf Publishers, 1959. XVI, 408 s.

ANDERS-NOWAKOWSKA, Anna. *Mój Ojciec General Anders*. Wydanie 1. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2007. 189 s. ISBN 978-83-7399-223-8.

MEYSZTOWICZ, Jan. *Czas przeszły dokonany: Wspomnienia ze służby w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w latach 1932-1939*. Kraków: Wydaw. Literackie, 1984. 342 s.

KOCHAŃSKI, Aleksander. *Polska 1944-1991. Informator historyczny Tom III*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005, 1094 s. ISBN 83-7059-713-0.

DOWBOR-MUŚNICKI, Józef. *Moje wspomnienia*. Warszawa: Bellona, 2003. ISBN 83-11-09582-5, 868 s. ISBN 978-83-7785-327-6

KOT, Stanisław. *Listy z Rosji do gen. Sikorskiego*. Londyn: Jutro Polski, 1955. 576 s.

DURACZYŃSKI, Eugeniusz. *Układ Sikorski-Majski : wybór dokumentów*. Warszawa 1990. 278 s. ISBN: 83-06-01896-6.

ANDERS, Władysław. *An army in exile: the story of the Second Polish corps*. Nashville: Battery Press, 1981, 319 s. ISBN 0-89839-043-5.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

SIEMASZKO, Zbigniew Sebastian. *General Anders w latach 1892-1942*. Londyn: Wydawnictwo LTW, 2012. 724 s. ISBN 978-83-7565-251-2.

KOZA, Krystyna, KUNIKOWSKI, Jerzy. *Od Buzułuku do Pahlevi: Polskie Siły Zbrojne w ZSRR i na Bliskim Wschodzie 1941-1943*. Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 2012. 407s. ISBN 978-83-63050-08-5.

POLAK, Bogusław, HANDKE Waldemar, ZENON Józwiak. *Bitwy generała Władysława Andersa. Studia i materiały do dziejów 2 Korpusu Polskiego* Leszno: Wydawnictwo Instytutu im. gen. Stefana „Grota” Roweckiego, 2007. 205 s. ISBN: 978-83-925290-1-09.

SIEMASZKO, Zbigniew Sebastian. *W sowieckim osaczeniu: 1939-1943*. Londyn: Polska Fundacja Kulturalna, 1991. 439 s. ISBN 0-85065-210-3.

OREL, Josef. *Největší vojevůdci 2. světové války*. Vyd. 1. Frýdek-Místek: Alpress, 2010. 583 s. ISBN 978-80-7362-757-7.

NUSSBAUM, Klemens. *Historia złudzeń: Żydzi w armii polskiej w Zsrr 1943-1945*. Warszawa: Wydawnictwo Teatrągon 2016, 228 s. ISBN: 978-83-63374-52-5.

General Anders: życie i chwała. Wydanie pierwsze. Londyn: Polska Fundacja Kulturalna, 1970. 205 ISBN: 0-85065-312-6.

KONDRACKI. *Rok generała Władysława Andersa 2007: Monte Cassino, 12 maja 2007 r.* Warszawa: Wydawnictwo M. M. Marek Makuliński, 2007, 33 s. ISBN 83-89710-36-6.

BIEGAŃSKI. Witold. *Regularne jednostki Wojska Polskiego na zachodzie: formowanie, działania bojowe, organizacja, metryki dywizji i brygad*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1973. 325 s.

STAHL, Zdzisław. *General Anders i 2 Korpus*. London: Polska Fundacja Kulturalna, 1985, 40 s.

ŻAK, Jakub. *Nie walczyli dla siebie: powojenna odyseja 2. Korpusu Polskiego*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm., 2014, 424 s. ISBN 978-83-7399-621-2.

IWANOWSKI, Wincenty. *Z dziejów formacji polskich na Zachodzie 1939-1945*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1976, 398 s.

KUKIEL, Marian. *General Sikorski: żołnierz i mąż stanu Polski walczącej*. London: Instytut Polski, 1970, 280 s.

LIPSKI, Józef, RACZYŃSKI Edward, Stroński, Stanisław. *Trzy podróże Gen. Sikorskiego do Ameryki*. Londyn: Instytut Historyczny im. gen. Sikorskiego 1949. 24 s.

WOJCIECHOWSKI, Aleksander. *Zarys historii wojennej 1-go Pułku Ułanów Krechowickich*. Warszawa: Wojskowe Biuro Historyczne, 1929. 52 s.

JOKAJTYS-LUBA, Grażyna. *Opowieść o 2 korpusie polskim generała Władysława Andersa*. Warszawa: Wydawnictwo: Oficyna Wydawnicza RYTM 2009, 88 s. ISBN 978-83-7399-349-5.

WRÓBEL, Janusz. *„First to Fight“: Polacy na frontach II Wojny Światowej*. Łódź: Instytut Pamięci Narodowej, 2016, 88 s.

WIESŁAW, STYPUŁA. *W gościnie u „polskiego” maharadży: wspomnienia z pobytu w Osiedlu Dzieci Polskich w Indiach w latach 1942–1946*. Warszawa, 2000, 272 s. ISBN 83-913980-0-5.

KAZEK, Agnieszka a Marek SKRZYDLEWSKI. *Teka drużynowego: CZERWONE MAKI*. Warszawa: Marron, 2014, 32 s. ISBN 978-83-64637-00-1.

GRAHAM, Dominick a Shelford BIDWELL. *Tug of War: The Battle for Italy 1943 – 1945*. New York: Pen and Sword, 2004, 448 s. ISBN 18-441-509-84.

SMOLIŃSKI, Józef et al. *Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie po II wojnie światowej: klęska zwycięzców*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2016, 448 s. ISBN 978-83-7399-677-9.

ŻARON, Piotr. *Armia Polska w ZSRR, na Bliskim i Środkowym Wschodzie*. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1981 278 s.

ŻARON, Piotr. *Armia Polska w ZSRR i przyczyny jej ewakuacji*, Warszawa 1991.

ŻARON, Piotr. *Armia Andersa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000. 322 s., [7] l. obr. příl. ISBN 83-7174-633-4.

LENKIEWICZ, Antoni. *General Władysław Anders (1892-1970)*. Wrocław: Wydawnictwo – Biuro Tłumaczen, 2008. 120 s.

SARNER, Harvey. *Zdobywcy Monte Cassino : general Anders i jego żołnierze*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo, cop. 2006. 294 s., [8] s. tabl.: il. 23 cm. ISBN 83-7506-003-8.

PANECKI, Tadeusz. *2 Korpus Polski w bitwie o Monte Cassino z perspektywy półwiecza*. Warszawa: Bellona, 1994. 280 s. ISBN: 83-110-82-91X.

CZUBIŃSKI, Antoni, GROT, Zdzisław a MIŚKIEWICZ, Benon. *Powstanie Wielkopolskie 1918-1919: Zarys dziejów*. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1978. 548 s. ISBN 83-01-08666-1.

MATERSKI, Wojciech, SZAROTA, Tomasz. *Polska 1939-1945 : straty osobowe i ofiary represji pod dwiema okupacjami*. Warszawa 2009, 352 s. ISBN 978-83-7629-067-6.

CIEŚLAK, Tadeusz, STEFANIA, Stanisław, ZABIEŁŁO, Stanisław, KOWALSKI Włodzimierz, JURKIEWICZ, Jarosław. *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej: zbiór dokumentów*. Wyd. 1-e. Warszawa: Państwowy Instytut Naukowe 1965, 836 s.

DAVIES, Norman. *Szlak nadziei: Armia Andersa. Marsz przez trzy kontynenty* [online]. Warszawa: Rosikon Press, 2015, 871 s. [cit. 2018-11-25]. ISBN 978-83-62981-13-7. Dostępne z: <http://www.publio.pl/szlak-nadziei-norman-davies,p128272.html>

časopisy:

GAZETY WOJENNE: Armia Andersa. Warszawa: P.O. Polska, 1996, (26), 20 s. ISSN 1505-0122.

KOCHANOWSKI, Jerzy. *Polsko v době autoritativního režimu Pilsudského*. Historický obzor, 1999, 10 (1/2), s. 22-35. ISSN 1210-6097.

internetové zdroje:

SZCZERBICKI, Tomasz. *Pomocnicza Służba Kobiet: Były wszędzie tam, gdzie je wzywało życie i służba*. Interia Nowa Historia [online]. 3. ledna 2016 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://nowahistoria.interia.pl/polska-walczaca/news-pomocnicza-sluzba-kobiet-byly-wszedzie-tam-gdzie-je-wzywalo-,nId,1947799>

Brown bear - hero of battle of Monte Cassino - to be honoured [online]. The Telegraph, 2012 [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/history/world-war-two/8995013/Brown-bear-hero-of-battle-of-Monte-Cassino-to-be-honoured.html>